

Et glødepunkt i Rakkestad

Utforsking av en arena for samhandling

JENNY FOSSUM GRØNN, KNUT VAREIDE, CHRISTINE HVITSAND

TF-rapport nr. 716

2023

Tittel: Et glødepunkt i Rakkestad
Undertittel: Utforsking av en arena for samhandling
TF-rapport nr: 716
Forfatter(e): Jenny Fossum Grønn, Knut Vareide, Christine Hvitsand
Dato: 12.01.23
ISBN: 978-82-336-0553-7
ISSN: 2703-7894
Pris: (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforsking.no)
Framsidedfoto: Illustrasjon fra gruppearbeid i workshop
Prosjekt: Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder
Prosjektnr.: 20220660
Prosjektleder: Knut Vareide
Oppdragsgiver(e): Rakkestad kommune

Spørsmål om denne rapporten kan rettes til:

Telemarksforsking
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
www.telemarksforsking.no

Resymé:

Rapporten sammenfatter aktivitetene i et prosjekt som har utforsket grunnlaget for å etablere en ny møtearena i Rakkestad kommune. Arenaen skal legge til rette for samhandling mellom ulike aktører og styrke opplevelsen av fellesskap og stedsidentitet i Rakkestad.

Jenny Fossum Grønn er cand.philol. med hovedfag i nordisk språk og litteratur fra Universitetet i Oslo. Hennes hovedfelt er lokalsamfunnsutvikling, stedsattraktivitet og bred verdiskaping. Før hun kom til Telemarksforsking, var hun ansatt som rådgiver i Tinn kommune, der hun bl.a. var prosjektleder for bolystsatsing og koordinator for Innovasjon Norges verktøy Næringsvennlig kommune. Hun har tidligere også jobbet med nordisk samarbeid på kulturfeltet.

Knut Vareide er utdannet sosialøkonom (cand. oecon.) fra Universitetet i Oslo (1985). Han har arbeidet ved Telemarksforsking siden 1996 og har spesielt arbeidet med næringsutvikling og attraktivitet i kommuner og regioner i Norge. Han har utviklet kvantitative analyser og modeller som brukes av mange kommuner, regioner og fylker som grunnlag for strategikutvikling og samfunnsplanlegging.

Christine Hvitsand er utdannet ressursøkonom fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet (NMBU) innenfor studieretningen Økonomi og ressursforvaltning. Hvitsand arbeider med utvikling og omstilling mot mer bærekraftige samfunn, og med utfordringer, løsninger, samhandling og samskaping på tvers av sektorer. Hun arbeider med egenutviklede prosjekter og oppdragsforskning slik som evalueringer og utredninger innenfor bærekraftig utvikling, miljø og klima, landbruk, helse og velferd.

Forord

Prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder» har undersøkt grunnlaget for å etablere en møteplass i Rakkestad sentrum som skal legge til rette for gode samskapingprosesser og styrke opplevelsen av fellesskap og stedsidentitet i Rakkestad.

Det sentrale spørsmålet som er stilt i prosjektet, er hvordan etableringen av en felles møtearena for samhandling, hvor skiller mellom ulike aktører bygges ned og tillit bygges opp, kan bidra til å styrke kvaliteten ved småbylivet?

Prosjektet har fått kvalifiseringsstøtte fra Regionalt forskningsfond Viken og er gjennomført i perioden mai-desember 2022 som et samarbeid mellom prosjekteier Rakkestad kommune, Rakkestad Næringsråd med overordnet prosjektledelse og Telemarksforskning som forskningspartner.

Fra Telemarksforskning har Christine Hvitsand, Jenny Fossum Grønn og Knut Vareide deltatt. Vi vil takke alle som har bidratt til prosjektet med gode og konstruktive innspill, enten ved å svare på spørreundersøkelse, ved å stille til intervju eller gjennom deltakelse i styringsgruppa og/eller på workshop. Videre vil vi takke prosjektleder i Rakkestad Næringsråd for tett og godt samarbeid, nyttige diskusjoner og praktisk hjelp i prosjektet.

Bø, 12.01.23

Knut Vareide

Prosjektleder Telemarksforskning

Innhold

Sammendrag	7
1. Innledning	9
1.1 Bakgrunn	9
1.2 Møteplass som driver for sentrumsutvikling og attraktivitet.....	9
1.3 Mulige rammer for økt samhandling	10
2. Om prosjektet	12
2.1 Mål, problemstillinger og avgrensning	12
2.2 Prosjektorganisering	13
2.3 Metoder og aktiviteter.....	13
2.3.1 Statistiske analyser	14
2.3.2 Kvalitative metoder for utforskning av møteplassen.....	14
2.4 Begrepsbruk.....	16
3. Regional analyse	17
3.1 Befolkningsutvikling og bostedsattraktivitet	17
3.2 Boligbygging	21
3.3 Utdanningsnivå.....	23
3.4 Arbeidsplasser og næringsattraktivitet.....	25
3.5 Scenarier for befolkningsutvikling	29
4. Tillitsundersøkelse	32
4.1 Om tillitsundersøkelser	32
4.2 Spørsmålene i undersøkelsen.....	34
4.3 Utvalg og svarprosent	36
4.4 Tillit generelt	36
4.5 Tillit til hvem?	39
4.6 Identitet og optimisme	40

4.7	Rakkestad næringsråd har høy tillit	42
4.8	Oppsummering av tillitsundersøkelsen.....	43
5.	En møteplass for nye koblinger	44
5.1	Perspektiver fra intervjuene	44
5.1.1	Det gode småbylivet basert på godt samarbeid	44
5.1.2	Mulighetenes Rakkestad med forbedret infrastruktur	45
5.1.3	Et åpnere Rakkestad med utveksling av informasjon og idéer.....	46
5.2	Perspektiver fra workshopen	46
5.2.1	Gjennomføring	46
5.2.2	Behov for en involverende møteplass som synliggjør Rakkestad	47
5.2.3	En møteplass for ulike aktører.....	47
5.3	En møteplass konsentrert rundt 5 hovedidéer til innhold	49
5.3.1	Et sted for informasjon og medvirkning.....	49
5.3.2	Et sted for å oppleve eller bare være	50
5.3.3	Et sted for stedstilhørighet og kunnskap	50
5.3.4	Et sted for samlokalisering og nettverksbygging	50
5.3.5	Et sted for samskaping og innovasjon	51
5.3.6	Fellesnevner: Samhandling og fellesskap.....	51
6.	Mot et mer sosialt bærekraftig Rakkestad	52
6.1	Stedsidentitet og rolletenkning	52
6.2	Kompetanse som attraktivitetsfaktor	53
6.3	Urbane og rurale stedskvaliteter	53
6.4	Biblioteket som kjernefunksjon i møteplassen	53
6.5	Konklusjon og veien videre: Sosial bærekraft som motor i samfunnsutviklingen	54
	Referanser.....	56

Sammendrag

Rapporten sammenfatter aktivitetene i prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder». Prosjektet har undersøkt grunnlaget for å etablere en ny møtearena som skal legge til rette for samhandling mellom ulike aktører og styrke opplevelsen av fellesskap og stedsidentitet i Rakkestad. Rapporten drøfter hvilke elementer som vil være sentrale i en slik møtearena.

Møteplasser har lenge vært et tema i Rakkestad og ble sist løftet fram gjennom arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel, som ble vedtatt i januar 2022. Gjennom denne og tidligere prosesser som omhandler samfunns- og sentrumsutvikling i Rakkestad, har det framkommet et ønske fra lokalsamfunnet om en arena som kan styrke sentrum og bringe folk sammen. I tillegg har kommunen en ambisjon om at kommunale tjenester skal komme nærmere innbyggerne og erkjenner at samhandlingsmulighetene mellom innbyggere, næringsliv og kommunens administrasjon må utvikles for at man skal kunne få til samarbeid og utvikling.

Prosjektet er gjennomført som et samarbeid mellom Rakkestad kommune som prosjekteier, Rakkestad Næringsråd som prosjektleder og Telemarksforskning som forskningspartner. Prosjektet fikk kvalifiseringsstøtte fra Regionalt forskningsfond Viken i 2022 og har form av en mulighetsstudie. Studien har benyttet både kvantitative og kvalitative metoder som kilder til empiri:

Statistiske analyser (regional analyse): Regionale analyser er et verktøy som gir et kunnskapsgrunnlag for regional planlegging og utvikling. Analysene beskriver viktige utviklingstrekk som befolkning og demografi, sysselsetting og næringsutvikling.

Spørreundersøkelse om tillitsforhold i kommunen (tillitsundersøkelse): Tillitsundersøkelse er en metode som er blitt utviklet for å måle hvor stor tillit samfunns- og utviklingsaktører i kommuner og regioner har til hverandre.

Intervjuer med et utvalg personer i Rakkestad med tilknytning til lokalt næringsliv, kommunens administrasjon, lokalpolitikk og frivillig sektor. Informantene fikk spørsmål som dreide seg om å beskrive Rakkestad som lokalsamfunn, hvorvidt etableringen av en møteplass vil kunne bidra til økt bostedsattraktivitet og hvilke funksjoner den eventuelt skulle inneholde.

Workshop med samskapende prosesser der formålet var å legge til rette for dialog om etablering av en ny møteplass.

Møtene i styringsgruppa har hatt stor verdi som kilde til data, og de har gitt rom for tilbakemeldinger på og utdypninger av foreløpige funn og refleksjoner rundt sentrale temaer som begrepsbruk, behov, funksjoner, målgrupper og utforming av møteplassen.

Den regionale analysen for Rakkestad viser at kommunen den siste tiårsperioden hatt god befolkningsvekst og bostedsattraktivitet. Arbeidsplassutviklingen har imidlertid vært forholdsvis svak med perioder med lav næringsattraktivitet. Analysen viser videre et utdanningsnivå i befolkningen som ligger langt under landsgjennomsnittet. Boligbyggingstakten i Rakkestad synes å være omtrent på landsgjennomsnittet over tid, men er lavere sammenliknet med

nabokommunene. En høy boligbyggingstakt er viktig for å kunne tiltrekke seg flere innbyggere og være en attraktiv bostedskommune.

Tillitsundersøkelsen i Rakkestad rettet seg mot fire målgrupper: Næringslivet, kommunens administrasjon, politikere og frivillig sektor. Det overordnede bildet er at tillitsforholdene i Rakkestad er svært gode. Et stort flertall av respondentene mener at Rakkestad er preget av en høy grad av tillit. Undersøkelsen viser videre at mange er forholdsvis optimistiske med tanke på framtiden, og det råder en sterk stedsidentitet. Riktignok skiller de kommunale lederne seg ut på dette punktet ved å være mindre optimistiske enn de andre gruppene. Samtidig mener denne gruppen at det i stor grad nytter å påvirke utviklingen i kommunen.

I intervjuene beskriver informantene Rakkestad som et trygt sted å bo og vokse opp og trekker bl.a. fram et godt fritidstilbud, store naturområder, et koselig sentrum, store boligtomter og stort sett velfungerende tjenester og tilbud. Flere påpeker imidlertid at et manglende transporttilbud står i veien for en ønsket utvikling, i tillegg til mangelen på kompetent arbeidskraft. Flere uttrykker også bekymring over at ungdommen ikke ser muligheter i Rakkestad og velger å flytte derfra. Det å gjøre Rakkestad attraktivt spesielt for unge voksne, blir framhevet som en utfordring som vil stå sentralt i arbeidet med den planlagte møteplassen.

Workshopen hadde deltakere fra ulike deler av kommuneorganisasjonen, fra næringslivet og fra frivillig sektor. Gjennom deling av synspunkter og samskapende prosesser rundt hvordan møteplassen kan bidra til å gjøre Rakkestad til et mer attraktivt bosted, ble det tydeliggjort et behov for å synliggjøre Rakkestad som sted og skape en møteplass som oppleves tilgjengelig og interessant for hele lokalsamfunnet.

Basert på innspillene og diskusjonene i intervjuene, workshopen og i styringsgruppa, har vi pekt ut 5 hovedidéer til innhold i møteplassen. Den skal være 1) et sted for informasjon og medvirkning, 2) et sted for å oppleve eller bare være, 3) et sted for stedstilhørighet og kunnskap, 4) et sted for samlokalisering og nettverksbygging og 5) et sted for samskaping og innovasjon. Fellesnevnerne for alle idéene er fellesskap og samhandling, og biblioteket utpeker seg som et kjerneelement i den framtidige møteplassen.

Analysene som er gjennomført i prosjektet, viser at Rakkestad er en kommune som tiltrekker seg flere innflyttere enn det som er gjennomsnittet for sammenliknbare kommuner, og at det er gode tillitsforhold i kommunen. Datamaterialet fra intervjuene, workshopen og styringsgruppemøtene tegner et bilde av Rakkestad som et attraktivt bosted der samarbeidskulturen står sterkt, og det råder optimisme rundt at man vil klare å snu den negative trenden med fraflytting av unge voksne. Prosjektaktivitetene har videre vitnet om et stort engasjement blant folk for å bidra til å skape et lokalsamfunn som innbyggerne kan være stolte av. Alle disse faktorene danner et solid utgangspunkt for å kunne nå en målsetting om økt samhandling og fellesskapsfølelse på tvers av grupper og aktører i Rakkestad.

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder» kom til på bakgrunn av gjennomføringen av en plansmie i 2011 (Rakkestad kommune 2011), som handlet om sentrumsutvikling i Rakkestad. Bakgrunnen for plansmia var målsettingene i den gjeldende utviklingsplanen for Rakkestad, som bl.a. var knyttet til befolkningsøkning, næringsutvikling og tettstedsutvikling. Plansmieprosessen la til rette for bred innbyggerinvolvering og rettet spesielt oppmerksomheten mot utfordringene knyttet til at varehandelen var i ferd med å flytte ut av sentrum. For å kunne ønske folk velkommen til Rakkestad, både besøkende og mulige innflyttere, ble det ansett som et avgjørende grep å satse på forsterking av sentrum.

Et element som ble løftet fram under plansmiearbeidet, var behovet for å skape møteplasser i Rakkestad sentrum som kunne bringe folk sammen (Rakkestad kommune 2011: kap 5.3). I rapporten er begrepet *møteplasser* forstått primært som steder ute der folk kan treffes. Behovet for møteplasser ble altså satt på kartet tilbake i 2011, som ett av flere virkemidler for å jobbe med økt attraktivitet i Rakkestad.

1.2 Møteplass som driver for sentrumsutvikling og attraktivitet

Ønsket om møteplasser fikk fornyet aktualitet i forbindelse med kommuneplanens samfunnsdel, som ble vedtatt av kommunestyret i januar 2022 (Rakkestad kommune 2022). Planen er bygget opp rundt tre fokusområder: 1. Bærekraftige Rakkestad, 2. Attraktive Rakkestad og 3. Ung i Rakkestad.

Prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder» er i hovedsak knyttet opp mot fokusområde 2. Attraktive Rakkestad og følgende delmål:

Rakkestad har levende sentrum med mangfold, attraktivitet og tilbud for alle.

For å nå dette delmålet, er møteplasser spesifikt trukket fram som en strategi («Sosiale og kulturelle møteplasser opprettes og utvikles»), og videre at kommunen som organisasjon defineres som en viktig aktør inn i dette («Rakkestad kommune er en bidragsaktør i sentrum»).

Et levende sentrum inngår som et delmål i kommuneplanens samfunnsdel og danner også bakteppet for prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder». Økt aktivitet i sentrum utgjør på denne måten et forhåndsdefinert oppdrag for «flerbrukslaben» – den skal være en drivkraft i sentrumsutviklingen i Rakkestad.

En undersøkelse gjort av Distriktssenteret (Nordtug 2021) bekrefter at en satsing på forsterking av sentrum og urbane stedskvaliteter er viktige innsatsområder for at steder skal oppleves attraktive for yngre innbyggere. Undersøkelsen dreier seg om unges holdning til å bosette seg i

distriktene og oppsummerer hvilke verdier som betyr mest for ungdom når de skal velge bosted (s. 12):

En person som har negativ holdning til å bo i distriktene kjennetegnes av i høyere grad å verdsette:

- Et godt kollektivtilbud
- Et levende sentrum
- Å unngå pendling
- Å ha mange jobbmuligheter
- Å ha et godt sosialt liv

For unge som foretrekker å bo sentralt, veier altså urbane stedskvaliteter tungt for valg av bosted. Man kan se for seg at dersom disse kvalitetene var på plass på mindre steder, ville negative holdninger til å bo i distriktet kunne endres til å bli mer positive. Samtidig løfter rapporten fram at unge med *positiv* holdning til å bo i distriktene, er opptatt av de stedskvalitetene som gjør at småbyen skiller seg fra større steder, som f.eks. nærhet til natur og at lokalsamfunnet oppleves trygt og oversiktlig. Det vil være viktig for små steder å forsterke og videreutvikle slike kvaliteter i samspill med urbane kvaliteter (Nordtug 2021).

Ungdommens distriktspanel (2021) besto av 10 ungdommer fra hele landet som våren 2021 ga råd til regjeringen om framtidens distriktpolitikk. Rådene speiler nettopp denne dualiteten som distriktene må balansere framover ved i større grad å vektlegge urbane kvaliteter som jobbfellesskap, utdanningsmuligheter og møteplasser for unge gründere og frivillige, samtidig som det er nødvendig å ivareta distriktenes egenverdi, som nærhet til naturen.

1.3 Mulige rammer for økt samhandling

Mange kommuner er opptatt av å styrke medvirkningen hos innbyggerne ved å skape arenaer hvor dette kan foregå. Mange slike initiativer kaller seg for «bylab», slik som Moss bylab, Askim bylab og Bylab Kongsvinger (Hvitsand og Richards, 2017). Bylab'ene er kreative i hvordan de formidler informasjon om pågående prosesser knyttet til utviklingsområder eller tema-planer og i hvordan de får engasjert innbyggere til å formidle sine synspunkter. Andre former for «lab'er», slik som Urban Living Labs (ULL), legger til rette for å aktivt mobilisere større deler av samfunnet i prosesser for å fremme innovasjon og utvikling. Her deltar oftest aktører fra både offentlige og private virksomheter, frivillige organisasjoner og engasjerte innbyggere sammen med forskning. I ULL deltar aktørene ideelt sett i hele prosessen fra å definere utfordring og utviklingsretning, generere idéer for aktiviteter og å eksperimentere og teste ut mulige løsninger. Det kan være gode synergieffekter mellom medvirkningsprosesser og samskapingsprosesser (se eksempler i Hvitsand og Richards, 2017; Hvitsand og Brandtzæg, 2019).

Som vi skal se senere i rapporten, vil en del av det skisserte innholdet i en ny møteplass innebære nye former for tilbud, aktiviteter og samhandling, mens andre elementer bygger på allerede eksisterende tilbud og tjenester. Flere elementer peker spesielt i retning av funksjoner og muligheter ved det moderne biblioteket.

Biblioteket har en viktig funksjon i lokalsamfunnet som kunnskapsbygger og fungerer som en

brobygger mellom innbyggerne og kommunen og innbyggerne imellom. Leerberg (2020) fremhever også biblioteket som en av «frontfigurene innenfor samskaping». Biblioteket har et iboende potensiale i seg som en sentral aktør i bybildet som kan bidra til å skape sammenhenger i lokalsamfunnet. På sikt kan dette legge rammer for å mobilisere større deler av samfunnsaktørene i utviklingen gjennom samskapende prosesser og katalysere innovasjon og nytenking.

2. Om prosjektet

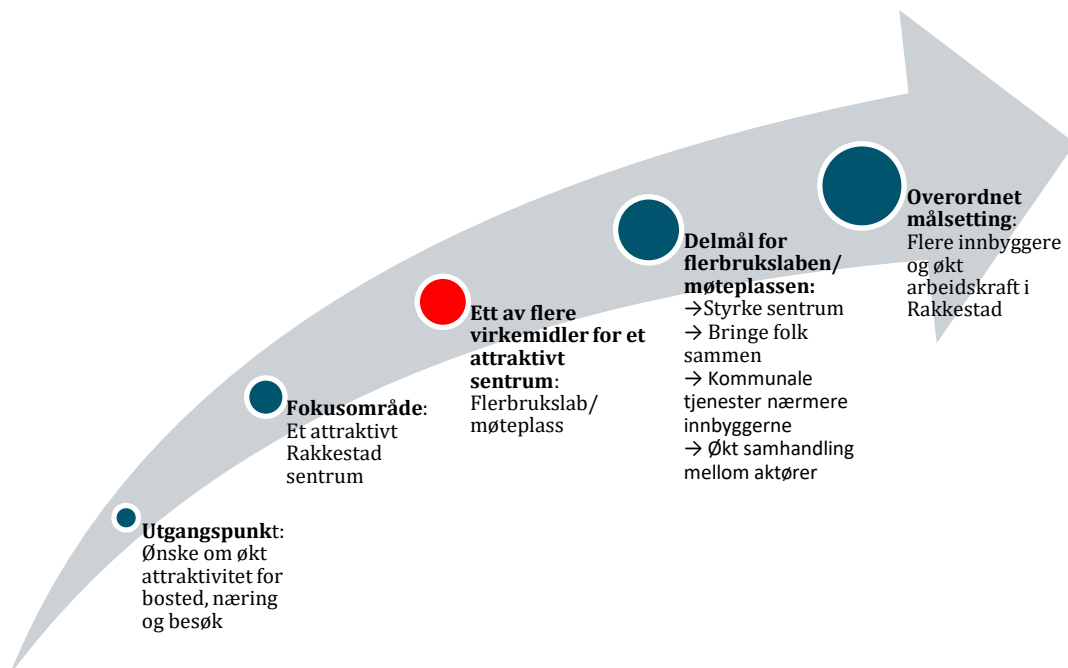
2.1 Mål, problemstillinger og avgrensning

I prosjektet «Flerbrukslab – et glødepunkt for samskaping på små steder» har vi tatt med oss arbeidet fra plansmia og sett det i lys av arbeidet med kommuneplanens samfunnsdel. Utgangspunktet har vært forståelsen av følgende uttrykte behov som har framgått av de to nevnte prosessene: Et ønske fra lokalsamfunnet om en arena som kan styrke sentrum og bringe folk sammen, kombinert med en ambisjon fra kommunens side om at kommunale tjenester skal komme nærmere innbyggerne og erkjennelsen av at samhandlingsmulighetene mellom innbyggere, næringsliv og kommunens administrasjon må utvikles for at man skal kunne få til samarbeid og utvikling.

Å øke antall innbyggere i Rakkestad er en overordnet målsetting for arbeidet med møteplassen og en ønsket langtidseffekt ikke bare av denne, men av alt utviklingsarbeid i kommunen. Dette har ligget som en overordnet føring for prosjektet. Etableringen av en ny møteplass vil kunne være ett av flere virkemidler for å skape økt attraktivitet.

I lys av dette har prosjektet hatt som formål å utforske grunnlaget for å utvikle en møtearena i Rakkestad – med arbeidstittelen «flerbrukslab» – som kan forene de ovenfor skisserte behovene. Følgende hovedspørsmål er blitt stilt i prosjektet:

Hvordan kan etableringen av en felles møtearena for samhandling, hvor skiller mellom ulike aktører bygges ned og tillit bygges opp, bidra til å styrke kvaliteten ved småbylivet?

Figur 1: Illustrasjon av sammenhengene i prosjektet

Figuren ovenfor illustrerer sammenhengene i prosjektet. Prosjektet har vært avgrenset til å undersøke behovene for en møteplass og hvilke funksjoner den bør inneholde. Det har ikke blitt sett på konkret lokalisering eller gjort vurderinger av kostnader knyttet til forslagene som har blitt fremmet gjennom prosjektaktivitetene. Prosjektet har form av en mulighetsstudie og har som formål å rette et første blikk på hva en møteplass vil kunne bety for attraktiviteten i Rakkestad.

2.2 Prosjektorganisering

Prosjektet er et samarbeid mellom Rakkestad kommune som prosjekteier, Rakkestad Næringsråd som prosjektleder og Telemarksforskning som forskningspartner. Prosjektet har fått kvalifiseringsstøtte fra Regionalt forskningsfond Viken og har foregått i perioden mai-desember 2022.

Det ble opprettet en styringsgruppe bestående av følgende medlemmer fra ungdomsråd, kommunens administrasjon og politiske ledelse, næringsliv, frivillighet og organisasjonsliv: Anita Grøseth, Jeremiasz Turlaj, Vidar Mellegård, Thor Olav Fjellhøi, Hans Petter Ringstad og Karoline Fjeldstad.

Daglig leder i Rakkestad Næringsråd, Ida Marie Ruud Stemmedalen, har vært prosjektleder, og fra Telemarksforskning har Christine Hvitsand, Knut Vareide og Jenny Fossum Grønn deltatt. Styringsgruppa har hatt fire møter, og de fleste av medlemmene i styringsgruppa deltok også på workshopen som ble gjennomført i Rakkestad i oktober 2022.

Prosjektet har lagt opp til ulike aktiviteter fordelt på tre arbeidspakker. Telemarksforskning har i hovedsak vært involvert i og hatt ansvar for to arbeidspakkene som har 1) undersøkt attraktivitetsfaktorer i Rakkestad og 2) «Flerbrukslab» som en modell for å skape attraktivitet og et levende sentrum. En tredje arbeidspakke innebærer å se på hvordan design og fysisk utforming av en møteplass kan støtte opp under ulike former for samskaping. Denne tredje arbeidspakka har ikke vært en del av Telemarksforskings oppdrag, og inngår derfor ikke i denne rapporten.

2.3 Metoder og aktiviteter

I undersøkelsen av grunnlaget for en ny møteplass i Rakkestad har vi tatt utgangspunkt i følgende to hovedaktiviteter:

- A. Utarbeide en overordnet og beskrivende statistisk analyse av hvordan situasjonen i Rakkestad er når det gjelder attraktivitet og tillitsforhold
- B. Utforske hvordan en møteplass/flerbrukslab kan se ut ved hjelp av intervjuer, samskappende prosesser i workshop og samtaler i styringsgruppemøtene

2.3.1 Statistiske analyser

Det første steget i prosjektet har vært å analysere bostedsattraktivitet gjennom verktøyet regional analyse og måle tilliten mellom ulike aktører i Rakkestad kommune ved hjelp av en såkalt tillitsundersøkelse.

Regional analyse

Regionale analyser er et verktøy som gir et kunnskapsgrunnlag for regional planlegging og utvikling. Analysene beskriver viktige utviklingstrekk som befolkning og demografi, sysselsetting og næringsutvikling. Hensikten med analysene er å komme fram til de viktigste strukturelle drivkreftene bak utviklingen i den aktuelle kommunen og beregne attraktiviteten til hvert enkelt sted.

Tillitsundersøkelse

Den regionale analysen ble etterfulgt av en tillitsundersøkelse, som er en metode som er blitt utviklet for å måle hvor stor tillit samfunns- og utviklingsaktører i kommuner og regioner har til hverandre. Tilliten mellom næringslivet og kommunen er et forhold som er viktig for å utvikle en attraktiv kommune for folk og næringsliv. Undersøkelsen i Rakkestad rettet seg mot fire målgrupper: Næringslivet, kommunens administrasjon, politikere og frivillig sektor.

2.3.2 Kvalitative metoder for utforskning av møteplassen

Intervjuer

Med resultatene fra de to førstnevnte kartleggingsaktivitetene som bakteppe, ble det gjennomført intervjuer med et utvalg personer i Rakkestad med tilknytning til lokalt næringsliv, kommunens administrasjon, lokalpolitikk og frivillig sektor. Intervjuobjektene ble valgt ut på bakgrunn av deres engasjement for lokalsamfunnet, mens deres representativitet spilte en mindre rolle i utvelgelsen. Forslaget ble utarbeidet av styringsgruppa og prosjektleder, og det ble gjort intervju med til sammen 11 personer.

Intervjuene ble gjennomført i perioden august-september 2022 som semistrukturerte intervjuer. Det betyr at det lå en intervjuguide til grunn for intervjuene, men hvert intervju tok likevel ulike retninger ut fra tematikk som informantene selv la vekt på. Informantene fikk tilsendt en liste over aktuelle temaer på forhånd. Intervjuguiden inneholdt relativt åpne spørsmål som dreide seg om å beskrive Rakkestad som lokalsamfunn, om kvaliteten på tjenestetilbud, om det er kultur for samarbeid og hvordan det er/kan være å komme som innflytter, drive virksomhet og bo i Rakkestad. Videre ble intervjuobjektene utfordret på hvorvidt etableringen av en møteplass vil kunne bidra til økt bostedsattraktivitet og hvilke funksjoner den eventuelt skulle inneholde.

Intervjuene ble gjennomført én til én digitalt via Teams. Av de 11 som ble intervjuet, er 6 kvinner og 5 menn, og de representerer en spredning i alder og yrkesbakgrunn, fra studenter til ansatte i det offentlige og i privat næringsliv. Intervjuene ble tatt opp og transkribert i Teams, og på bakgrunn av dette materialet, ble det laget et sammendrag av hvert intervju. Sammendragene ble deretter kodet ut fra identifisert tematikk, som vi til slutt har valgt å konsentrere rundt

følgende tre hovedperspektiver: 1) Det gode småbylivet, 2) mulighetenes Rakkestad og 3) et åpnere Rakkestad. Vi vil se nærmere på disse perspektivene i kap 5.1.

Samskapende prosess i workshop

Vi ønsket å utforske de mulige veivalgene videre i en workshop med deltakere fra ulike deler av kommuneorganisasjonen, fra næringslivet og fra frivillig sektor. Workshopen ble gjennomført i oktober 2022. Det ble sendt personlige invitasjoner fra Rakkestad Næringsråd etter en invitasjonsliste som ble utarbeidet på bakgrunn av innspill som kom gjennom intervjuene og vurderinger i styringsgruppa, der målsettinger om politisk representasjon, forankring i kommunens administrasjon og en bredde i deltakere fra næringsliv og frivillighet ble tatt hensyn til. Til sammen 30 personer deltok i workshopen.

Formålet med workshopen var å legge til rette for dialog om etablering av en ny møteplass og for at flere aktører kunne være med og dele synspunkter på hvordan møteplassen kan bidra til å gjøre Rakkestad mer attraktivt som bosted. I tillegg var det en viktig målsetting at workshopen i seg selv skulle fungere som en møteplass og en arena for samarbeid og gi mening for den enkelte.

Workshopen startet med to innledninger for å spore an til gruppearbeidene, og deretter ble det arbeidet med følgende spørsmål:

Spørsmål 1: Se for deg situasjonen om 10 år, hvilke behov har «møtearenaen»/«Flerbrukslab'en» dekket?

Spørsmål 2: Hva slags aktiviteter bør en møtearena ha for å dekke behovene og ønskene?

Det ble avsatt rundt én time til arbeidet med hvert av spørsmålene, og i begge spørsmålsrundene ble det lagt opp til fire arbeidsfaser, basert på IGP-metoden¹. Metoden bidrar til å skape gode rammer for dialog og inviterer til aktiv deltakelse fra flest mulig i gruppearbeidet. I arbeidet med spørsmål 2 ble gruppene oppfordret til å lage illustrasjoner av hvordan de så for seg samsillet mellom de ulike elementene i møteplassen.

Samtaler i styringsgruppa

Resultatene fra de ovenfor skisserte aktivitetene har til sammen gitt et grunnlag for nærmere å kunne definere behov for og aktiviteter i en framtidig møtearena i Rakkestad. I tillegg har møtene i styringsgruppa hatt stor verdi som kilde til data, i tillegg til at de har gitt rom for tilbakemeldinger på og utdypninger av foreløpige funn og refleksjoner rundt sentrale temaer som begrepsbruk, behov, funksjoner, målgrupper og utforming av møteplassen.

¹ IGP står for Individ, Gruppe, Plenum. IGP-metoden legger til rette for balansert dialog der alle får delta aktivt. Kilde: <https://distriktssenteret.no/digitale-verktoy/igp-metoden/>

2.4 Begrepsbruk

I prosjektittelen er «flerbrukslab» brukt som arbeidstittel for den tenkte møteplassen. Ordkonstruksjonen gir assosiasjoner til begrepet «lab» slik det blir brukt i stedsutviklings- og samskapingprosesser: Urban Living Labs, Bylab m.fl.². I slike prosesser brukes ordet i utvidet forstand av involvering og beskriver en samskapende tilnærming til samfunnsutvikling. En «lab» handler her om å jobbe med innovasjoner innenfor tjenestetilbud gjennom nye former for samarbeid, der ressurser settes sammen slik at større deler av samfunnet blir aktivisert. Sammen med «flerbruk», er begrepet tenkt som et bilde på et sted der det både skal skapes noe nytt gjennom konsentrert innsats og samtidig myldre av liv og mange parallelle aktiviteter.

Samtidig er det naturlig at begrepet «flerbrukslab» settes under lupen. Ettersom det ikke er et etablert begrep, vil det gi lite mening om man ikke kjenner til «lab» slik det brukes i samskapingprosesser, og det kan framstå som fremmedgjørende og lite stedstilpasset. Som et alternativ til ordet lab, har bl.a. «tun» kommet opp som et mer beskrivende ord for Rakkestad som en grønn landbruksbygd. «Tun» tar opp i seg ambisjonen om å være et myldrested og samlingspunkt for mange ulike aktiviteter, men fanger i mindre grad opp den dimensjonen som handler om endring. For å komplisere begrepsbruken ytterligere, har vi i tillegg den siste del av prosjektittelen – et «glødepunkt for samskaping». Glødepunktet speiler nettopp visjonen om møteplassen som en skapende, innovativ arena, der Rakkestad som sted også skal få vist seg fram. I det videre vil vi som hovedregel bruke «møteplass» som betegnelse på den planlagte arenaen, men samtidig ha med oss dimensjonene og ambisjonene som ligger i de ovenfor nevnte begrepene.

² Se nærmere omtale i kap 1.3.

3. Regional analyse

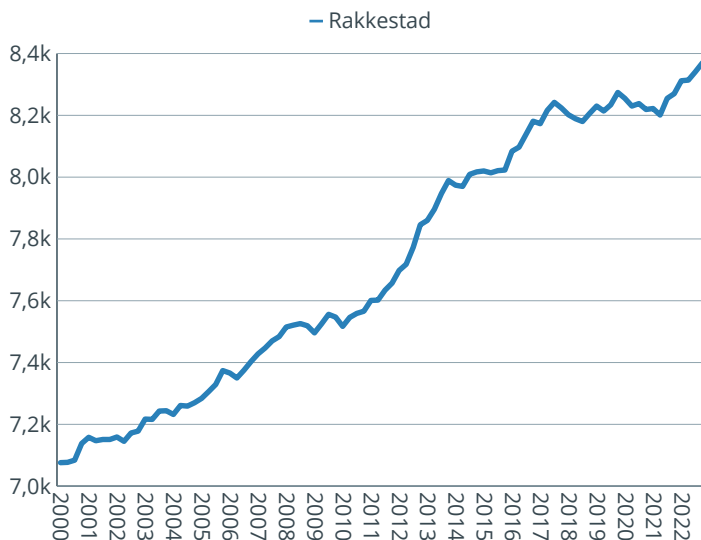
I dette kapitlet skal vi ta fram de viktigste og mest relevante utviklingstrekkene fra den digitale regionale analysen for Rakkestad. Denne analysen kan leses på denne linken:

<https://regionalanalyse.no/rapport/3016/1/1>

Denne digitale analysen blir løpende oppdatert og inneholder mye mer informasjon enn hva vi omtaler i dette notatet. Her trekker vi som sagt fram noen hovedtrekk i denne analysen.

3.1 Befolkningsutvikling og bostedsattraktivitet

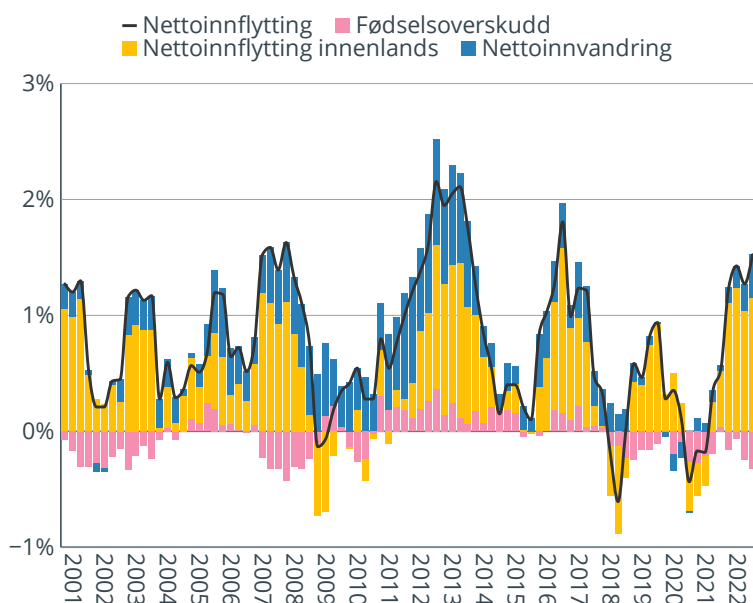
Folketallet i Rakkestad har vokst de siste 20 årene, om enn litt ujevnt. Vi kan se utviklingen i folketallet i figuren under.

Figur 2: Utvikling i folketallet i Rakkestad, målt i starten av hvert kvartal.

Ved inngangen til 4. kvartal 2022 var det 8 370 innbyggere i Rakkestad. Det har blitt vekst de siste seks kvartalene, etter en periode med nedgang. I prosent har det vært en vekst på 18,3 prosent i antall innbyggere i Rakkestad siden 2000.

Folketallet i en kommune endres som følge av fødte, døde, innflyttinger og utflyttinger. Flyttingen kan vi også dele opp i flytting mellom kommuner i Norge (innenlands flytting) og flytting til og fra utlandet (inn- og utvandring). Rakkestad har hatt vekst i folketallet, men det er også interessant å se hvilken av disse komponentene som har gjort at det har blitt vekst.

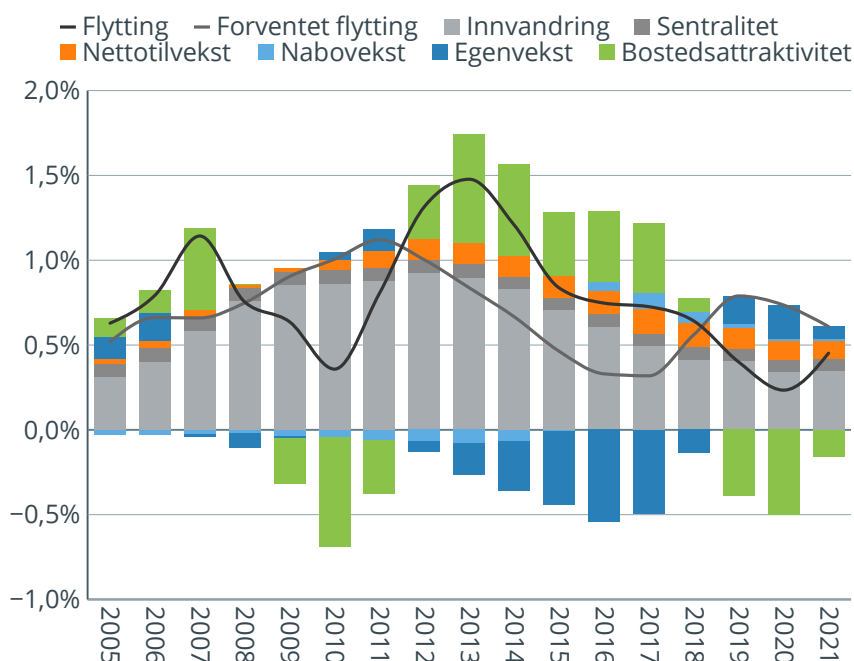
Figur 3: Befolkningsveksten dekomponert i 12-måneders perioder, målt hvert kvartal.

Figuren viser befolkningsveksten dekomponert i fødselsoverskudd, netto innenlands flytting og netto innvandring i 12-måneders perioder, målt hvert kvartal i Rakkestad. Rakkestad har vekslet på å ha fødselsunderskudd og fødselsoverskudd. Over tid har fødselsbalansen ikke påvirket folketallet vesentlig, men i de siste tre årene har det vært et fødselsunderskudd. Innvandringen har gitt et positivt bidrag til befolkningsveksten i perioder, men i 2020 og 2021 var innvandringen til Rakkestad svært lav. Den innenlandske flyttebalansen har vært sterkt positiv i perioder, men i noen perioder har det vært et innenlands flyttetap. I 2020 var det netto innenlands utflytting, men i 2021 og så langt i 2022 har det blitt høy netto innflytting til Rakkestad. Det er altså først og fremst innflytting fra andre kommuner i Norge som har skapt befolkningsveksten i Rakkestad. Denne innenlandske nettoflyttingen har variert mye fra periode til periode. Skal Rakkestad fortsatt ha vekst i folketallet, må kommunen være så attraktiv at det blir flere som flytter inn enn som flytter ut.

Det er mange forhold som påvirker nettoflyttingen til en kommune. Noen forhold som har stor betydning for nettoflyttingen til Rakkestad, kan ikke kommunen gjøre noe med. Et av disse forholdene er kommunens sentralitet, altså at det er mulig å nå mange arbeidsplasser og servicetilbud innenfor en praktisk reiseavstand. Rakkestad ligger slik til at det er lett å pendle ut til andre arbeidsplasser og nå mange tilbud og har således en fordel i forhold til de fleste andre kommuner i landet. Et annet forhold er at det er god arbeidsplassvekst i kommuner som en kan pendle til. Rakkestad har mye pendling til Indre Østfold, Sarpsborg, Oslo og Fredrikstad. Hvis det er god arbeidsplassvekst i disse kommunene, er det positivt for Rakkestad. Et tredje forhold er innvandringen til Norge. Når det er høy innvandring til Norge, vil det normalt komme flere innvandrere også til Rakkestad. Den demografiske sammensetningen til befolkningen i Rakkestad påvirker også flyttetallene. Rakkestad har en høy andel personer i den aldersgruppen der de går ut i pensjon. Det gjør at det blir mange arbeidsplasser som skal erstattes. Det har en positiv effekt på flyttetallene, fordi det skal rekrutteres mange nye.

Vi kaller disse forholdene *strukturelle* fordi de påvirker nettoflyttingen til Rakkestad, men ligger utenfor kommunens kontroll.

Det er to forhold som påvirker flyttetallene til Rakkestad som kommunen kan gjøre noe med. Det ene forholdet er arbeidsplassutviklingen i egen kommune. Hvis kommunen har høyere vekst i antall arbeidsplasser enn gjennomsnittet, vil det gjøre at det blir mer innflytting. Det andre forholdet er bostedsattraktiviteten til kommunen. Vi måler bostedsattraktivitet som avviket mellom faktisk nettoflytting og forventet nettoflytting. Noen kommuner har mer innflytting enn forventet ut fra de strukturelle betingelsene og arbeidsplassveksten i kommunen. De trekker altså til seg ekstra innbyggere gjennom innflyttingen. Telemarksforskning har laget en modell som kan måle hvordan nettoflyttingen til en kommune blir påvirket av alle disse ulike drivkreftene. I figuren under har vi målt hvordan nettoflyttingen til Rakkestad har blitt påvirket siden 2005.

Figur 4: Nettoflyttingen til Rakkestad, dekomponert i ulike drivkrefter. Tre års glidende gjennomsnitt.

I figuren kan vi se hvordan alle de forholdene vi har omtalt har påvirket nettoflyttingen til Rakkestad.

«Innvandring» viser hvor mye nettoinnvandring Rakkestad ville hatt, dersom de hadde hatt samme nettoinnvandring i prosent av folketallet som landet. Rakkestad har de samme mulighetene til å få denne innvandringen som andre kommuner. Vi kan da se at innvandringen ble mindre fra 2012 til 2021. Vi har ikke tallene for 2022 ennå, men det er allerede klart at både Norge og Rakkestad vil få langt flere innvandrere i 2022 enn i 2021.

«Sentralitet» i figuren viser hvor mye nettoflyttingen til Rakkestad blir påvirket av beliggenheten til kommunen. Vi kan se at Rakkestad får litt høyere nettoinnflytting på grunn av sentraliteten. Det vil de også få i overskuelig framtid.

«Nettotilvekst» har med den demografiske sammensetningen i befolkningen i Rakkestad. Som vi har nevnt, er det en stor andel av befolkningen som er i alderen der de pensjonerer seg. Da blir det mange ledige arbeidsplasser å fylle. Dette har bidratt til mer innflytting til kommunen.

«Nabovekst» viser betydningen av arbeidsplassutviklingen i nabokommuner, spesielt kommuner som mange fra Rakkestad pendler til. Denne naboveksten var negativ i noen perioder, men positiv i andre, men har ikke hatt veldig stor betydning i noen retninger. Det kan pendles til mange kommuner fra Rakkestad, slik at det normalt vil være god utvikling i noen områder, men lav vekst i andre.

«Egenvekst» viser betydningen av arbeidsplassutviklingen i egen kommune. Her kan vi se at arbeidsplassveksten i Rakkestad hadde ganske sterk negativ betydning for nettoflyttingen fra 2013 til 2018. Da var det en svak utvikling i antall arbeidsplasser i Rakkestad. De siste tre årene har imidlertid arbeidsplassveksten i Rakkestad vært god, slik at nettoflyttingen har blitt påvirket i positiv retning.

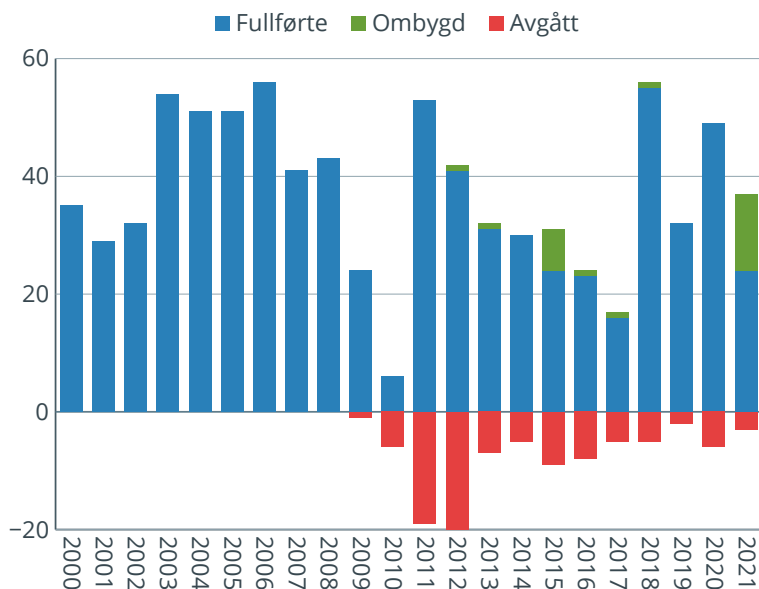
Til slutt har vi beregnet bostedsattraktiviteten til Rakkestad. Bostedsattraktiviteten har variert mye. I en periode fra 2012 til og med 2018 var bostedsattraktiviteten til Rakkestad positiv. Da flyttet det flere til Rakkestad enn forventet. I perioden fra 2019 til 2021 var det imidlertid lavere nettoflytting enn forventet. Flyttetallene til Rakkestad har vært veldig gode så langt i 2022. Vi tror derfor at bostedsattraktiviteten til Rakkestad blir positiv igjen i 2022.

Vi har altså tallfestet bostedsattraktiviteten til Rakkestad og alle andre kommuner gjennom å analysere nettoflyttingen i forhold til kjente drivkrefter. Da kommer det fram at noen kommuner har overraskende høy innflytting i perioder, mens andre har lavere nettoflytting enn forventet. Det er ikke alltid like lett å si akkurat hvorfor noen kommuner er attraktive, det viser seg å være ulike historier bak attraktive kommuners suksess. Det betyr at det ikke er noen generell oppskrift på å bli en attraktiv bostedskommune, hver kommune må finne sin egen vei til attraktivitet.

Det er imidlertid et forhold som kan måles og som har en direkte betydning for bostedsattraktiviteten, nemlig boligbyggingen.

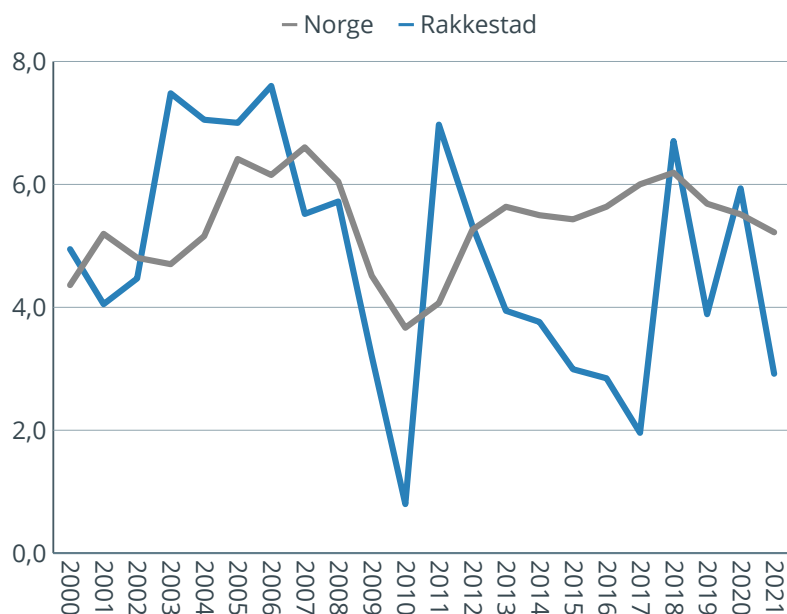
3.2 Boligbygging

I figuren har vi vist hvor mange nye boliger som har blitt bygget i Rakkestad. Samtidig er det vist antall avgåtte og ombygde boliger.

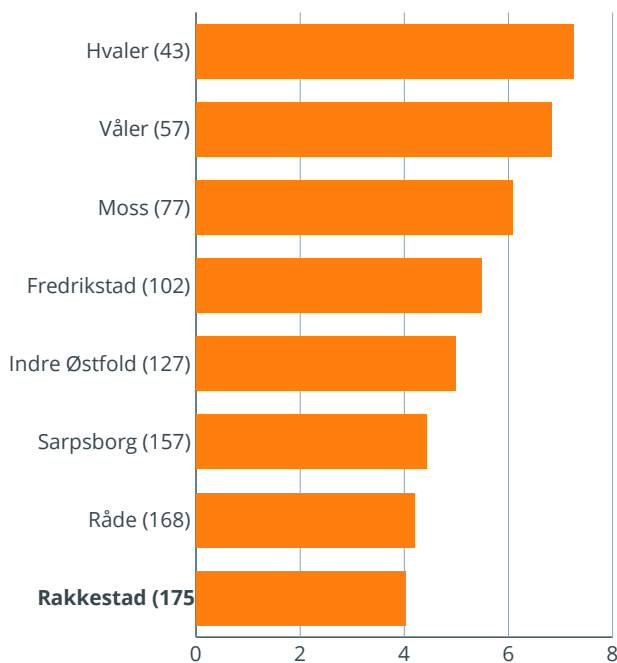
Figur 5: Antall fullførte, avgåtte og ombygde boliger i Rakkestad.

Det er spesielt antall fullførte boliger som betyr mest. I 2006 ble det bygget 56 nye boliger i Rakkestad. I 2018 ble det bygget 55 nye boliger. Det laveste antall nye boliger var i 2010, da det ble bygget bare seks nye boliger i kommunen. Har boligbyggingen i Rakkestad vært høy eller lav i forhold til andre kommuner? Det kan vi svare på ved å se på antall nye boliger i forhold til folketallet i Rakkestad og sammenlikne med landsgjennomsnittet:

Figur 6: Antall fullførte boliger per 1000 innbyggere.

Når vi sammenlikner boligbyggingstakten i Rakkestad med landsgjennomsnittet, kommer det fram at det blir bygget flere nye boliger i forhold til folketallet enn landsgjennomsnittet i noen år, men færre i andre år. Boligbyggingstakten synes således ikke å være langt fra landsgjennomsnittet over tid. Et annet sammenlikningsgrunnlag er å se på boligbyggingstakten i Rakkestad sammenliknet med nabokommuner:

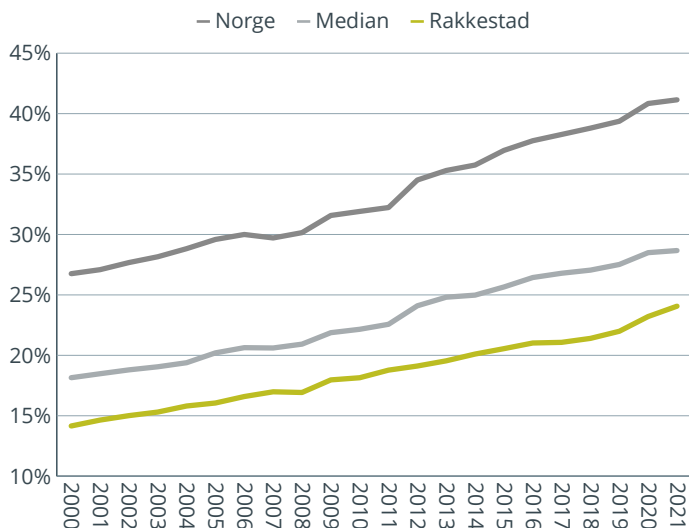
Figur 7: Antall fullførte boliger per 1000 innbyggere i Rakkestad og sammenlikningssteder. Gjennomsnitt for årene 2012-2021. Kommunens rangering i forhold til de 356 kommunene i landet er vist i parentesen.

Da kommer det fram at boligbyggingstakten i Rakkestad er lavest av disse kommunene. Rangeringsnummeret til Rakkestad er 175 av 356 kommuner i landet. Det er omtrent middels. Det har ikke vært spesielt lav boligbyggingstakt i Rakkestad, men alle de andre kommunene har hatt mer boligbygging i forhold til folketallet enn Rakkestad. Hvaler, Våler og Moss har hatt høyest boligbyggingstakt. De har også hatt høyest innflytting og bostedsattraktivitet.

Dersom Rakkestad har ambisjoner om å bli en attraktiv bostedskommune og trekke til seg flere innbyggere, vil det være viktig å ha høy boligbyggingstakt. Det er naturligvis ikke bare å bygge boliger, det er like viktig å sørge for at det er attraktivt og trivelig å bo i kommunen, slik at boligene blir solgt og flyttet til.

3.3 Utdanningsnivå

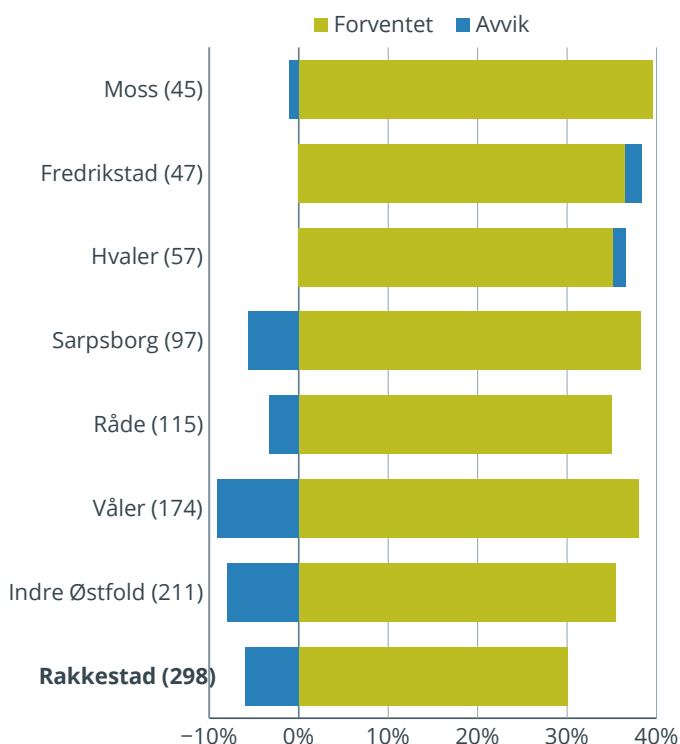
Hvordan er utdanningsnivået i Rakkestad? Det kan vi få et inntrykk av gjennom å se hvilken andel av befolkningen som har minst tre års høyere utdanning:

Figur 8: Prosentvis andel med minst tre års høyere utdanning i Rakkestad og Norge.

Rakkestad har et lavt utdanningsnivå i befolkningen, andelen med minst tre års høyere utdanning i Rakkestad var 24,1 prosent i 2021. Landsgjennomsnittet i 2021 var 41,1 prosent. Det er ikke så relevant å måle utdanningsnivået mot landsgjennomsnittet, fordi de største byene har mye høyere utdanningsnivå og trekker landsgjennomsnittet mye opp. I stedet kan vi sammenlikne med medianen av kommunene (medianen er den kommune som ligger i midten når vi rangerer). Utdanningsnivået i Rakkestad er også godt under medianen av kommunene. Vi kan slå fast at Rakkestad er en kommune med lavt utdanningsnivå.

Vi kan forsøke å forklare hvordan utdanningsnivået i Rakkestad er i forhold til nabokommuner og hvorfor utdanningsnivået i Rakkestad er så lavt gjennom følgende figur:

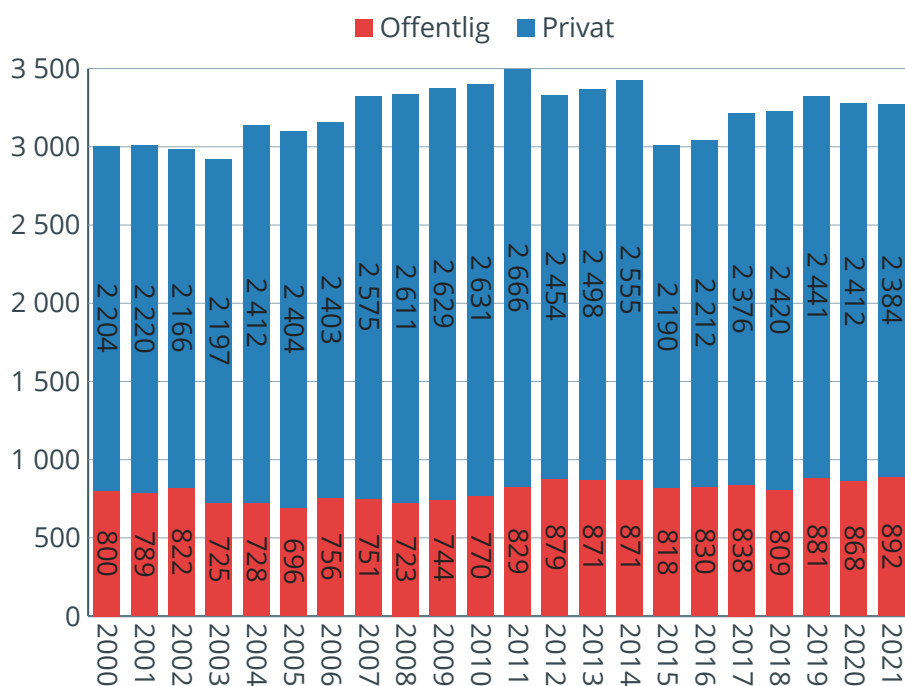
Figur 9: Faktisk utdanningsnivå som summen av forventet utdanningsnivå ut fra arbeidsmarkedet og avviket fra forventet utdanningsnivå i 2021.

I figuren er utdanningsnivået i Rakkestad og de andre kommunene dekomponert i to: For det første har vi beregnet forventet utdanningsnivå ut fra arbeidsmarkedet som befolkningen arbeider i. Befolkningen i Rakkestad arbeider for det meste i sin egen kommune, men mange arbeider også i Indre Østfold, Sarpsborg, Oslo eller Fredrikstad. Hvis befolkningen i Rakkestad hadde hatt samme andel høyt utdannede som arbeidsmarkedet de arbeider i, ville det ha vært 30,1 prosent av befolkningen som hadde hatt minst tre års høyere utdanning. Det er det som er forventet i figuren. Utdanningsnivået i Rakkestad var imidlertid bare 24,1 prosent, altså seks prosentpoeng under forventet verdi. Det kommer av at det er netto innpendling til Rakkestad av høyt utdannede, mens de som pendler ut av kommunen, har relativt lav utdanning. Det gjelder også for kommuner som Indre Østfold, Våler, Råde og Sarpsborg. I kommuner som Fredrikstad og Hvaler er utdanningsnivået høyere. De har altså en høyere utdannet befolkning enn arbeidsmarkedet tilsier. Det samme har Oslo, men i enda høyere grad. Rakkestad har derfor et lavt utdanningsnivå av to årsaker: For det første er det en liten andel av arbeidsplassene i kommunen som etterspør høyt utdannet arbeidskraft. For det andre synes det ikke å være spesielt attraktivt å bo i Rakkestad for folk med høyere utdanning. De bor heller i en annen kommune og pendler inn til Rakkestad.

Det at det formelle utdanningsnivået i Rakkestad er lavt, behøver ikke å være noe stort problem. Analyser som Telemarksforskning har gjort, viser at kommuner med et lavt utdanningsnivå har like god vekst og attraktivitet som kommuner med et lavt formelt utdanningsnivå. For næringslivet er det realkompetanse som gjelder, ikke antall år på høyskole eller universitet.

3.4 Arbeidsplasser og næringsattraktivitet

I figuren kan vi se antall arbeidsplasser i Rakkestad, fordelt på offentlig og privat sektor i årene fra 2000 til 2021. SSB endret metoden for å beregne antall sysselsatte i 2015. Den nye metoden ga omtrent fire prosent færre arbeidsplasser i næringslivet.

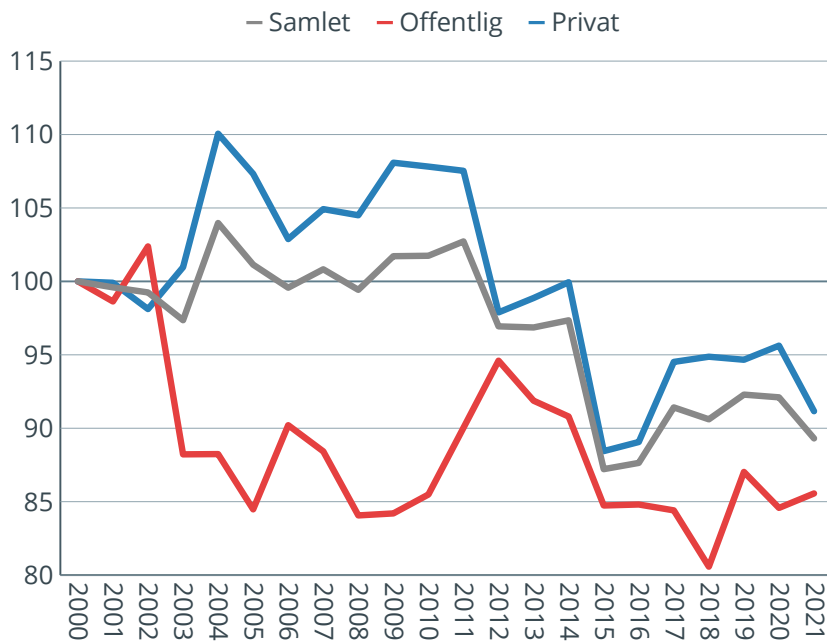

Figur 10: Antall arbeidsplasser i offentlig og privat sektor i Rakkestad.

Det var et stort fall i antall arbeidsplasser i Rakkestad i 2015. Etter det kom det vekst i antall arbeidsplasser fram til 2019. I 2020 ble det nedgang i antall arbeidsplasser i Rakkestad, som i resten av landet. Det ble også nedgang i 2021, til tross for at det var sterk vekst på landsbasis dette året.

Ved inngangen til 2022 var det 2 384 arbeidsplasser i næringslivet i Rakkestad, mens det var 892 i det offentlige.

En måte som vi kan bruke for å vurdere om arbeidsplassutviklingen i Rakkestad har vært god eller dårlig, er å lage en indeks der vi sammenlikner arbeidsplassutviklingen i Rakkestad med arbeidsplassutviklingen på landsbasis.

Figur 11: Utvikling av antall arbeidsplasser i Rakkestad indeksert slik at nivået i 2000=100, relativt til indeksen for Norge.

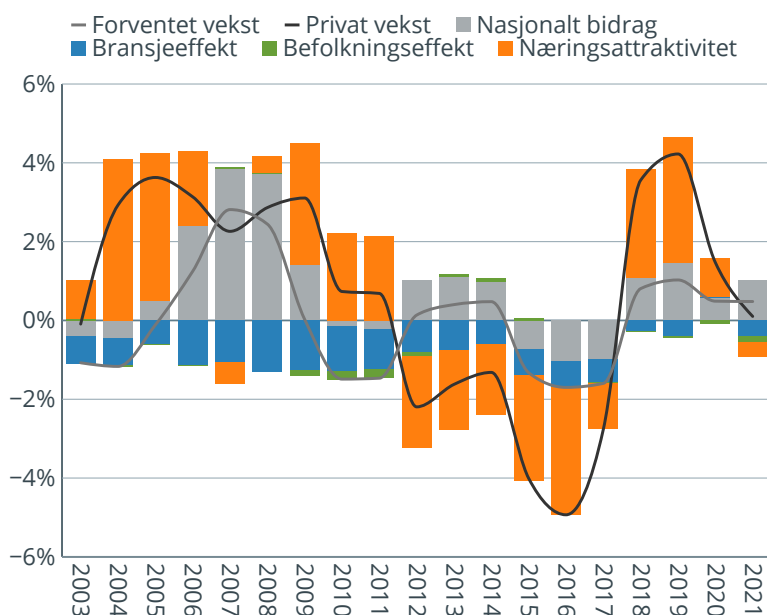
I figuren har vi vist utviklingen i antall arbeidsplasser i Rakkestad i forhold til utviklingen i Norge. Vi har sett på utviklingen i privat sektor og offentlig sektor hver for seg. Utviklingen er først indeksert slik at nivået i 2000=100. Deretter har vi sett på indeksen utvikling i forhold til indeksen for Norge slik at vi får *relativ indeks*. En indeksverdi på 100 betyr at utviklingen er den samme som i landet. Da kan vi se hvordan arbeidsplassveksten i Rakkestad har vært i forhold til landsgjennomsnittet.

Arbeidsplassveksten i næringslivet i Rakkestad var god de første årene, men etter 2011 var arbeidsplassveksten i næringslivet i Rakkestad blitt mye svakere enn i resten av landet fram til 2015. Etter 2015 hadde næringslivet igjen god vekst, men i 2021 var utviklingen mye dårligere enn i resten av landet.

I forhold til veksten ellers i landet, har veksten i næringslivet vært 8,8 prosentpoeng lavere og veksten i offentlig sektor har vært 14,4 prosentpoeng lavere for hele perioden fra 2000 til 2021.

Arbeidsplassveksten i næringslivet blir påvirket av flere forhold. For det første kan det ha mye å si hvilke bransjer som det er mye av. Hvis næringslivet i Rakkestad har mange av arbeidsplassene i vekstbransjer, vil veksten normalt bli bedre enn gjennomsnittet. Hvis det derimot er et flertall av arbeidsplassene i bransjer med lav vekst eller nedgang, blir veksten normalt dårligere enn gjennomsnittet. Befolkningsveksten har også en del å si. Mange bedrifter selger sine varer eller tjenester til det lokale markedet. Hvis befolkningsveksten er høyere enn gjennomsnittet, blir det høyere lokal etterspørsel og mer vekst. Til slutt er det ulike nasjonale konjunkturer som påvirker veksten i næringslivet. I tider med oppgang i landet, vil de fleste få vekst, mens i nedgangstidene vil flertallet få fallende arbeidsplasser i næringslivet.

Vi kan analysere de ulike drivkreftene for vekst i næringslivet i Rakkestad i figuren under:

Figur 12: Drivkrefter for arbeidsplassvekst i næringslivet og næringsattraktiviteten til Rakkestad. Tre års glidende gjennomsnitt.

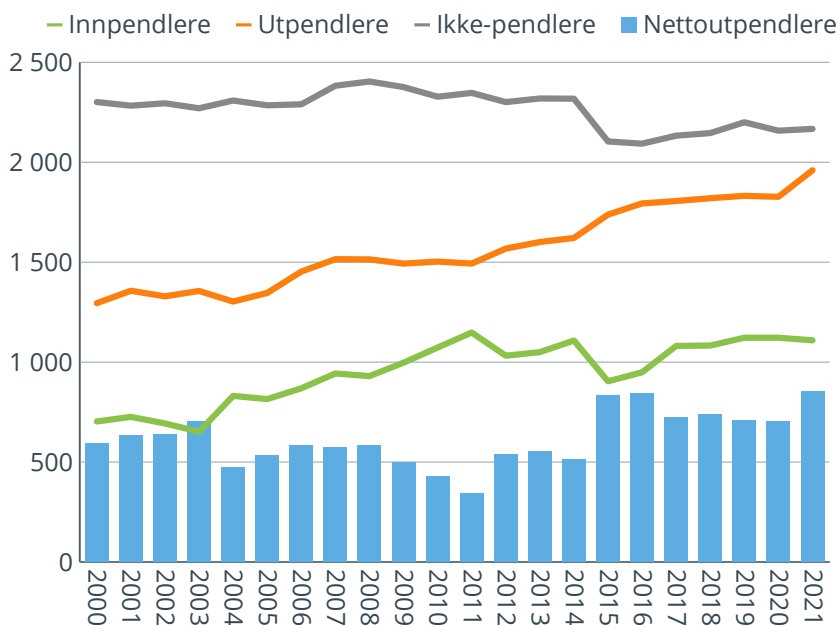
De grå søylene viser de nasjonale konjunktorene. I noen perioder, spesielt rundt 2007, var det sterk vekst i landet, mens det var nedgang i andre perioder. Det påvirket veksten i næringslivet i alle kommunene. De blå søylene viser bransjeeffekten til næringslivet i Rakkestad. Denne bransjeeffekten har vært negativ. Det betyr at næringslivet i Rakkestad i stor grad har vært konsentrert i bransjer med svak arbeidsplassutvikling. Rakkestad har en relativt stor andel av arbeidsplassene i industri og landbruk, som har hatt lav arbeidsplassvekst. Samtidig er det få arbeidsplasser i de bransjene som har hatt sterkest vekst, som tele og IKT, servering og vitenskapelig/teknisk tjenesteyting. Næringsstrukturen i Rakkestad tilsier derfor at veksten i antall arbeidsplasser skal være lavere enn landsgjennomsnittet. Befolkningseffekten har vært liten, fordi befolkningsveksten i Rakkestad har vært nært landsgjennomsnittet.

Næringsattraktiviteten måler om arbeidsplassveksten i næringslivet har vært høyere eller lavere enn forventet ut fra de nasjonale konjunktorene, bransjeeffekten og befolkningseffekten. Næringsattraktiviteten i Rakkestad har vært svært varierende. Fram til 2011 hadde Rakkestad en svært positiv næringsattraktivitet, med en vekst i antall arbeidsplasser i næringslivet som var langt over forventet. Fra 2012 til og med 2017 kom en periode der det ble en mye dårligere utvikling i næringslivet enn forventet. I perioden fra 2018 til 2020 var det igjen positiv næringsattraktivitet med bedre vekst enn forventet i næringslivet.

Kommunen kan påvirke næringsattraktiviteten på flere måter. Et viktig forhold er å sørge for at det er god tilgjengelighet på næringsarealer og næringslokaler i kommunen. Dernest kan kommunen bidra og stimulere til møteplasser og et positivt miljø for bedriftene. En god og aktiv næringsforening gjør dette arbeidet mye lettere. Likevel vil det være en del mer og mindre tilfeldige hendelser som gjør at næringslivet vokser mer eller mindre enn forventet. Bedrifter kan

flytte ut eller inn av kommunen. Rakkestad har hatt noen større bedrifter som har flyttet fra kommunen, som Metacon AS og Faktor Industrier AS. Noen større avdelinger har blitt lagt ned, som Norturas og Postnords avdelinger. Dette har vært uheldig for veksten i næringslivet i Rakkestad.

Det kan også være interessant å se på utviklingen av pendling inn til og ut fra Rakkestad:

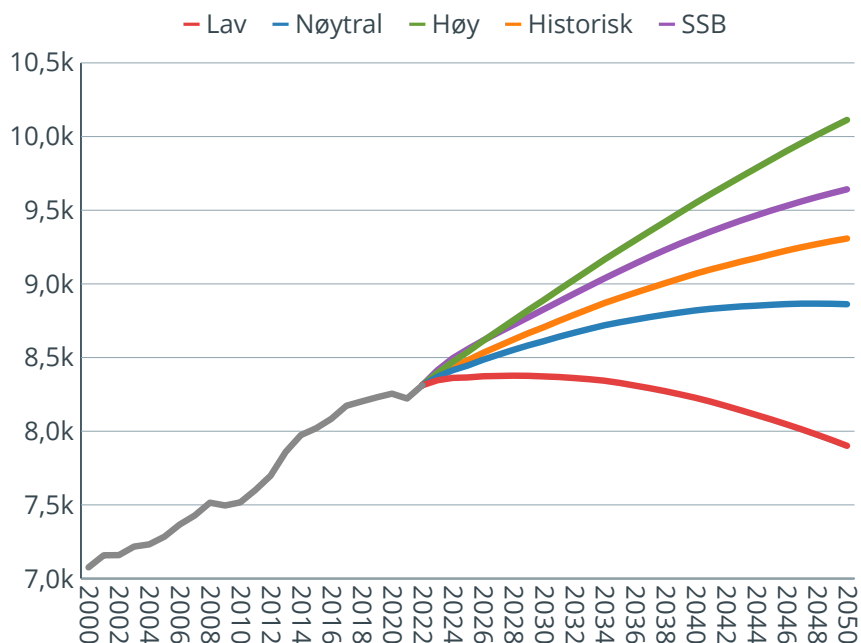
Figur 13: Antall utpendlere, innpendlere og nettoppendling i Rakkestad.

Antall personer som både bor og arbeider i kommunen har blitt lavere, men det blir flere som pendler inn og langt flere som pendler ut av kommunen. Det er en generell trend at det blir mer og mer pendling mellom kommunene i landet. I Rakkestad øker utpendlingen mer enn innpendlingen. Det er fordi det har vært god innflytting og befolkningsvekst, mens arbeidsplassveksten har vært forholdsvis svak. Dermed har kommunen fått et stadig større underskudd på arbeidsplasser. I 2021 var det 1 960 personer som pendlet ut fra Rakkestad, mens det var 1 109 personer som pendlet inn. Da var det et underskudd på 851 arbeidsplasser i kommunen. Det er nødvendigvis ikke noe problem å ha et underskudd på arbeidsplasser. Vi kan likegodt si at det er et overskudd på folk. Det vil likevel være positivt å ha en viss egendeckning av arbeidsplasser, slik at ikke flertallet av innbyggerne må pendle til andre områder.

3.5 Scenarier for befolkningsutvikling

Vi har så langt beskrevet og analysert utviklingen i Rakkestad med hensyn til befolkningsvekst, utdanningsnivå og arbeidsplasser. Det som har vært mest positivt, er at Rakkestad har hatt en god befolkningsvekst og bostedsattraktivitet. Arbeidsplassutviklingen har imidlertid vært forholdsvis svak med perioder med lav næringsattraktivitet.

Telemarksforskning har brukt modellen for bosteds- og næringsattraktivitet til å lage scenarier for framtidig befolkningsutvikling. Resultatet er vist i figuren under.

Figur 14: Antall innbyggere i Rakkestad i ulike scenarier samt SSBs framskriving.

I figuren har vi vist fem ulike alternativer for framtidig utvikling i folketallet i Rakkestad. Et av alternativene er SSBs siste framskriving av folketallet i Rakkestad. De andre fire alternativene er Telemarksforskings scenarier som er basert på de samme forutsetningene til SSBs alternativ, men med vår egen modell for flytting. Telemarksforskings fire scenarier skiller seg fra hverandre ved at de har ulike verdier for framtidig attraktivitet i Rakkestad.

Scenariet med nøytral attraktivitet (blå linje) er basert på at Rakkestad vil ha en helt gjennomsnittlig attraktivitet både for bosetting og næringsliv. Da vil det bli en vekst i folketallet fra 8 312 innbyggere i 2022 til 8 862 innbyggere i 2050. Befolkningsveksten blir lavere og lavere og står omtrent stille når vi nærmer oss 2050.

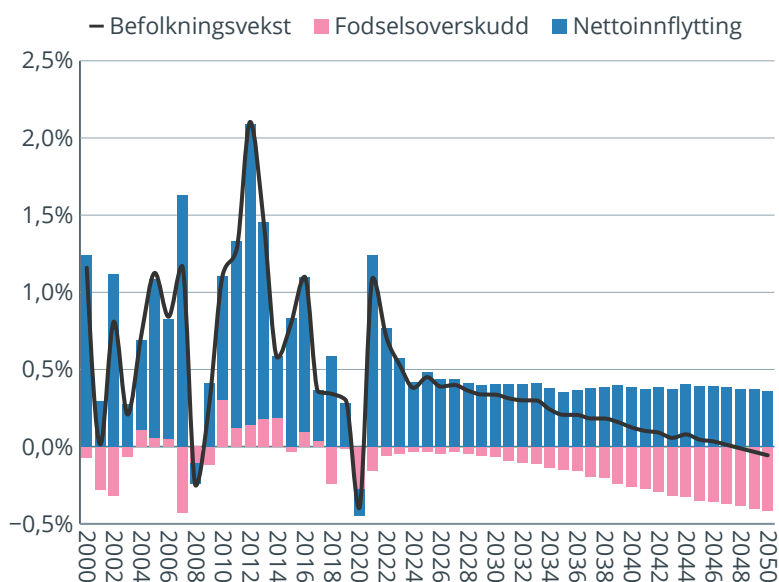
Rakkestad har som nevnt hatt en høy og positiv bostedsattraktivitet i den siste tiårsperioden. Hvis vi antar at denne attraktiviteten holder seg uendret, er det scenariet med historisk attraktivitet som gjelder. Da blir folketallet 9 308 i 2050.

Vi har lagt inn et alternativ der Rakkestad har høy attraktivitet både for bosetting og næringsliv fram til 2050. Rakkestad har hatt høy bostedsattraktivitet tidligere, men hvis en også lykkes med å skape høy og positiv næringsattraktivitet, vil befolkningen øke til 10 113 innbyggere i 2050.

Vi har også lagt inn et alternativ der Rakkestad har lav attraktivitet for bosetting og næringsliv. Da blir det nedgang i folketallet, som til slutt havner på 7 901 innbyggere i 2050. Det er altså ikke helt sikkert at Rakkestad får befolkningsvekst. Det er en viss risiko for at det kan bli nedgang dersom attraktiviteten til kommunen blir lav.

SSBs framskrivning for Rakkestad har 9 642 innbyggere i 2050. Altså er SSBs framskrivning litt optimistisk i forhold til Telemarksforskning, men fullt mulig å oppnå dersom en lykkes med å skape god attraktivitet for bosetting og næringsliv i kommunen.

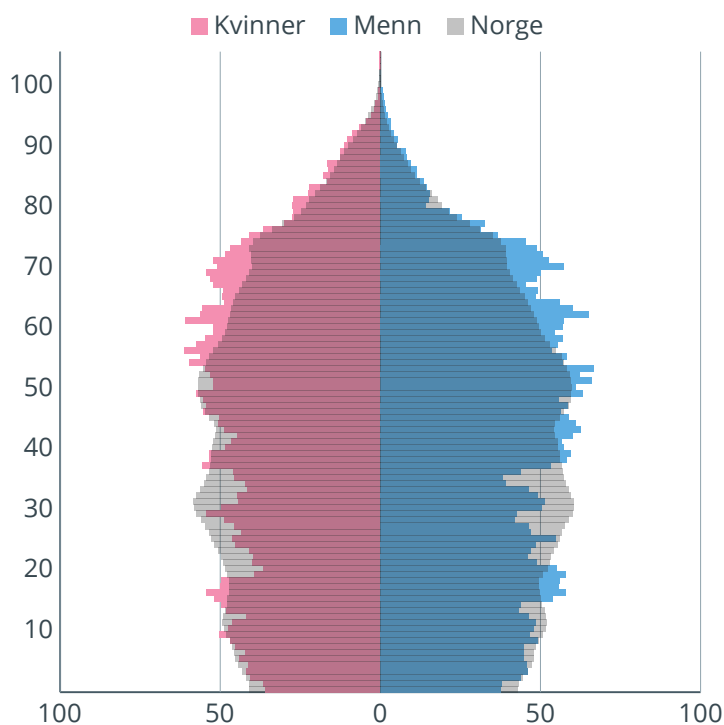
I scenariet med nøytral attraktivitet så vi at befolkningsveksten avtok og ble helt borte når vi nærmet oss 2050. For å forklare dette, må vi splitte opp framtidig befolkningsvekst i nettoutflytting (inkludert innvandring) og fødselsbalansen.

Figur 15: Årlige befolkningsendringer i Rakkestad fordelt på fødselsoverskudd og nettoutflytting. Faktiske tall fram til 2021 og tall for scenariet med nøytral attraktivitet fra 2022 til 2050.

I dette scenariet vil Rakkestad ha en positiv innflytting helt til 2050. Denne innflyttingen vil da være omtrent konstant. Vi kan se at Rakkestad har hatt høyere nettoinnflytting i mange tidligere år enn hva som er i dette scenariet i framtiden. Det er fordi Rakkestad har hatt perioder med høy bostedsattraktivitet tidligere mens det er forventet en nøytral attraktivitet i framtiden. Men samtidig blir fødselsbalansen mer og mer negativ. Til slutt vil fødselsunderskuddet bli høyere enn nettoinnflyttingen. Hvis vi skal forklare hvorfor fødselsbalansen blir dårligere, må vi se på hvordan aldersfordelingen til Rakkestad er i dag.

Rakkestad har en høy andel av befolkningen som er 50 år og eldre. Det gjør at antallet døde vil øke. Samtidig har Rakkestad en lav andel av innbyggerne som er kvinner i fødedyktig alder, det vil si mellom 20 og 40 år. Det gir et lavt antall fødte. Rakkestad har en normal andel unge mellom 15 og 20 år, men mange har flyttet ut fra kommunen i 20-årene. Det vil vi anta vil fortsette.

Figur 16: Antall innbyggere etter kjønn og alder i Rakkestad. Skyggen viser hvordan fordelingen på kjønn og alder er i Norge.

På grunn av denne alderspyramiden, vil fødselsbalansen gradvis bli lavere fram til 2050.

I scenariene og i SSBs framskriving er det lagt til grunn at fruktbarheten til norske kvinner skal bli høyere fram til 2050. I 2022 ser det ut til at den i stedet blir mye lavere. Det vil gi lavere befolkningsvekst for alle kommunene. På den annen side har de fleste kommunene i Norge fått mye høyere innvandring fra utlandet enn forventet i 2022. Det er på grunn av at det har kommet mange flere flyktninger fra Ukraina enn tidligere antatt. Det er altså mange forhold som kan gjøre at befolkningsutviklingen kan bli både høyere og lavere enn prognosene viser, som det er vanskelig å forutse eller gjøre noe med. Det Rakkestad kan gjøre selv, er å skape attraktivitet i egen kommune både for næringsliv og bosetting.

4. Tillitsundersøkelse

I dette kapitlet skal vi oppsummere resultatene fra en tillitsmåling som ble gjort i Rakkestad. Denne tillitsmålingen er gjort etter samme metode som vi har brukt for en rekke andre kommuner, slik at vi kan sammenlikne tillitsnivået i Rakkestad med andre kommuner.

4.1 Om tillitsundersøkelser

Tillit kan bety mye for den økonomiske utviklingen og velferden. Internasjonale undersøkelser viser at det er en sterk sammenheng mellom tillit og økonomi når en sammenlikner ulike land. Norge og de andre nordiske landene er kjennetegnet av en høy grad av tillit sammen med høy produktivitet og velferd. I land med en høy grad av tillit, synker transaksjonskostnadene. Det er lett å gjøre avtaler og samarbeide med andre, og økonomien flyter raskere og bedre. Hvis det er en sammenheng mellom økonomisk utvikling og tillit landene imellom, kan kanskje tillit også være et forhold som kan forklare forskjeller i utvikling og vekst mellom regioner og kommuner i Norge?

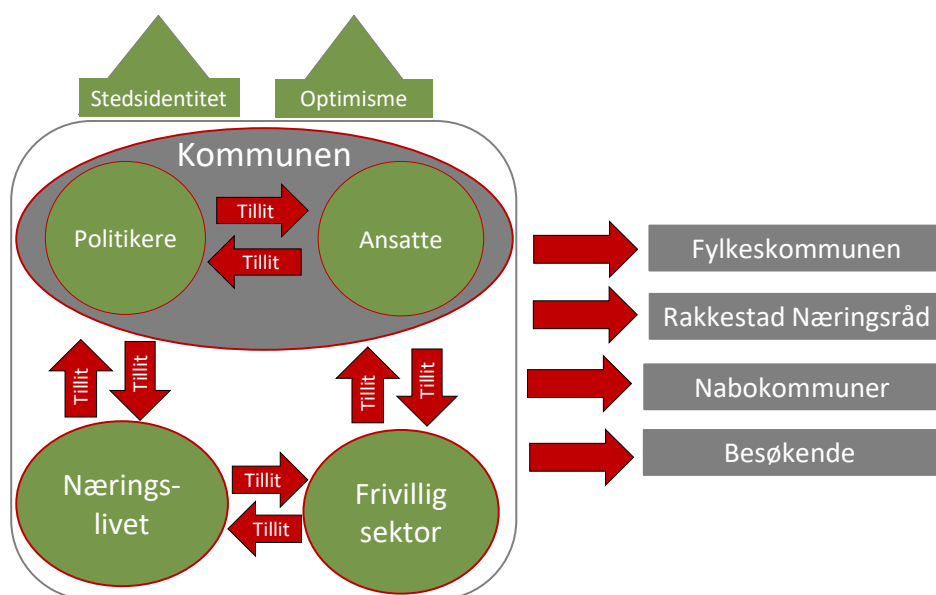
I Telemarksforskning har vi forsket på stedlig attraktivitet i mange år. Vår definisjon på et attraktivt sted er at veksten er sterkere enn forventet ut fra stedets forutsetninger for vekst. Steder, som kan være kommuner, regioner eller fylker, har ulike strukturelle forutsetninger for vekst. Det kan skyldes at de er lokalisert sentralt eller usentralt, at bransjestrukturen er gunstig eller ugunstig, at de tilhører store arbeidsmarkeder eller danner sine egne, små arbeidsmarkeder. De nasjonale og internasjonale konjunktorene svinger fra år til år og påvirker også veksten. Disse strukturelle betingelsene kan det enkelte sted gjøre lite med. Stedene kan imidlertid stimulere egen vekst gjennom å bli mer attraktive for næringsliv, slik at det blir flere arbeidsplasser eller bli mer attraktive som bosteder, slik at flere flytter til stedet. Vi skiller mellom næringsattraktivitet og bostedsattraktivitet. Næringsattraktivitet betyr at arbeidsplassveksten i næringslivet er bedre enn forventet, mens bostedsattraktivitet betyr at stedet har høyere nettoflytting enn forventet. Det er summen av nærings- og bostedsattraktivitet som vil avgjøre om et sted får sterkere eller svakere vekst enn de strukturelle forutsetningene tilsier.

Vi har utviklet en attraktivitetsmodell som kan beregne hva som er forventet vekst i antall arbeidsplasser og befolkning i alle kommuner, regioner og fylker i Norge. Da kan vi sammenlikne den faktiske veksten på alle steder med den forventede veksten. Vi får da fram hvilke steder som er attraktive for næringsliv og bosetting og hvilke steder som ikke er attraktive. Det nærliggende spørsmålet er da: Hva er det som gjør at noen steder er attraktive? Det er overraskende vanskelig å gi et enkelt svar på dette spørsmålet. Alle steder er forskjellige og må skape attraktivitet ut fra sine egne forutsetninger. Det finnes tilsynelatende ingen generell oppskrift på å skape attraktivitet. Men steder som skal forbedre sin attraktivitet, må gjøre noe nytt. Det skal kraftfulle tiltak til for å øke attraktiviteten på et sted, særlig hvis vi snakker om et større sted. Og det må skapes noe nytt kontinuerlig over mange år. For å få nok kraft til å bli attraktiv, må stedet mobilisere flest mulig i dette arbeidet. For å bli et attraktivt sted for næringsliv, er det åpenbart at næringslivet også må være med i dette arbeidet. Vi mener derfor at en av forutsetningene for at et sted kan utvikle sin egen attraktivitet er at kommunens politikere, ansatte, næringslivet

og andre viktige parter og institusjoner samarbeider og koordinerer innsatsen for å forbedre kvaliteter i samfunnet. For å få til dette, kommer tillit inn som en viktig faktor. Det er åpenbart at det er vanskelig eller umulig å få til et effektivt samarbeid dersom det ikke er tillit mellom de som skal samarbeide. Dette er bakgrunnen for at vi har blitt interessert i tillitsbegrepet i vår forskning på hva som skaper attraktivitet.

For å finne ut hva tillit betyr for stedlig attraktivitet, må vi ha en stringent definisjon på hva vi forstår med tillit. Ikke bare hva tillit betyr generelt, men hvordan vi kan forstå og beskrive *tillit på et sted*. Sammenhengen mellom tillit og økonomisk utvikling i ulike land er basert på enkle generelle spørsmål av typen: Er folk flest til å stole på? Dette er antakelig ikke fruktbart for å finne ut av hvorfor noen steder i Norge er attraktive. I Norge har folk generelt høy tillit til folk flest, og det gjelder antakelig i omtrent samme grad i Skien, Gjøvik, Tønsberg eller Stavanger. Forskjellene fra sted til sted i Norge er svært små i forhold til forskjeller mellom land som Norge, Russland, India og Burundi.

Vi har derfor endt opp i en definisjon og dekomponering av stedlig tillit som vist i figuren under:

Figur 17: Tillitskart for en kommune

Det er fire grupper av respondenter som tillitsmålingen er rettet mot: politikere, ansatte i kommunen, bedriftsledere og frivillig sektor. Disse fire gruppene anses som de mest sentrale aktørene for å påvirke samfunnsutviklingen og skape en attraktiv kommune.

Pilene i figuren skal illustrere at det er et gjensidig tillitsforhold mellom de ulike gruppene. Samtidig er det også snakk om tillit innenfor hver enkelt gruppe.

En av de viktigste tillitsdimensjonene er mellom næringsliv og kommune. Næringslivets tillit til kommunen er en tillitsdimensjon som ofte er svak i de målingene som vi har gjennomført. De aller fleste kommuner er avhengige av et framgangsrikt næringsliv med voksende antall arbeidsplasser, og mange kommuner har mål og strategier i sine kommuneplaner for å stimulere til vekst i næringslivet. Det er nærliggende å anta at slike vekststrategier blir lite effektive dersom næringslivet ikke har tillit til kommunen. De fleste av kommunene har derfor en utfordring i å oppnå tillit fra næringslivet. Her er det et forbedringspotensial i alle kommunene vi har gjort tillitsmålinger i.

Det er bare kommunens politikere som har legitimitet til å definere de overordnede mål og strategier for kommunens utvikling. De ansatte i kommunen skal gjennomføre strategiene. Det er opplagt at dersom næringslivet ikke har tillit til kommunens politikere og ansatte, vil næringslivet i liten grad respondere positivt på kommunens strategier.

Tillitsforholdet mellom politikere og administrasjon er også en viktig tillitsdimensjon. I kommuner der det er svak tillit mellom politikere og administrasjon vil det være vanskelig å både definere og gjennomføre en kraftfull utviklingsstrategi.

De fire gruppene kan også ha varierende tillit til seg selv. Her er det interne politiske klimaet viktig. I hvilken grad har kommunen en langsiktig utviklingsstrategi som har bred tverrpolitisk oppslutning? Og er kommunens politikere samlet om mål om å skape en positiv utvikling i hele kommunen, eller er det mange politikere som har sin lojalitet i deler av kommunen? Også næringslivets interne tillit er en viktig faktor. Det kan påvirke samarbeidsklimaet bedriftene imellom. For å få til samskaping med innbyggere og frivillig sektor er også tillitsforholdet til denne gruppen svært viktig.

Når vi måler tillitsnivået i spørreundersøkelsen, har vi forsøkt å stille spørsmål som avdekker tre forhold som til sammen avgjør graden av tillit: tillit til kompetanse, tillit til velvilje og tillit til integritet. Dette er forhold som er viktig for tillit mellom personer og institusjoner.

Stedlig identitet og optimisme

Vi ønsker også å måle styrken til faktorer som ikke er knyttet til personer eller institusjoner. Det er styrken til den stedlige identiteten og graden av optimisme knyttet til stedet generelt. Den stedlige identiteten omhandler forhold som at innbyggerne er stolte av kommunen, at de framsnakker kommunen til andre og at stedet har en enhetlig identitet og ikke består av ulike deler som bruker energien til interne konkurranser i stedet for å skape felles vekst. Optimisme handler om at innbyggerne tror fremtiden ser lys ut og at det nytter å påvirke utviklingen.

4.2 Spørsmålene i undersøkelsen

Tillitsmålingen er en spørreundersøkelse der respondentene blir bedt om å ta stilling til en rekke påstander og angi i hvilken grad de er enige på en skala fra 1 til 6.

Påstandene som de ble forelagt var:

Målgruppe	Kategori	Spørsmål
Politikere	Integritet	Det er godt samsvar mellom hva som sies og hva som gjøres i det politiske miljø i kommunen
		Politikerne i kommunen hever seg over snever partipolitikk når det er snakk om viktige samfunns mål
		Sentrale politikere i kommunen lar ikke egen prestisje gå foran fellesskapets interesser
	Kompetanse	Politikerne har god kompetanse på næringsutvikling
		Politikerne i kommunen er generelt dyktige
		Politikerne i kommunen har god kompetanse på samfunnsutvikling
		Jeg har høy tillit til kommunepolitikere
Velvilje	Politikerne har klare mål om vekst i næringslivet	
	Politikerne har stor interesse for næringsutvikling	
Næringsliv	Integritet	Bedriftene i kommunen er generelt ærlige og redelige
	Kompetanse	Mange bedriftsledere har god forståelse for samfunnsutvikling
		Vi har generelt mange dyktige bedrifter i kommunen
		Jeg har høy tillit til bedriftslederne i kommunen
	Velvilje	Bedriftene i kommunen er stort sett bare opptatt av egen profitt
		Bedriftene i kommunen samarbeider godt med hverandre
Mange bedriftsledere er opptatt av at bedriften skal bidra positivt i lokalsamfunnet		
Nabokommuner	Velvilje	Vi burde samarbeide mer med nabokommunene
		Vi gleder oss når det går bra i nabokommunene
Kommunens ansatte	Integritet	Kommunens ansatte er stort sett ryddige og ærlige
	Kompetanse	Kommunens ansatte er generelt dyktige
		Kommunens ansatte har god forståelse for næringsutvikling
		Kommunens ansatte har god kompetanse på samfunnsutvikling
		Jeg har høy tillit til kommunens ansatte
	Velvilje	Kommunens ansatte er generelt positivt innstilt til næringslivet
Kommunens ansatte ønsker å gjøre en god jobb		
Frivillige	Kompetanse	Kompetansen av frivillige aktører i kommunen blir verdsatt og utnyttet
		Mange frivillige aktører har god forståelse for samfunnsutvikling
		Vi har generelt mange dyktige frivillige aktører i kommunen
	Velvilje	Frivillige aktører i kommunen samarbeider godt med hverandre
Mange frivillige er opptatt av at deres innsats skal bidra positivt i lokalsamfunnet		
Stedet	Identitet	Jeg er stolt av kommunen jeg representerer
		Jeg opplever at det kan være en del usunn patriotisme og drakamp mellom ulike bygdesentra/deler av kommunen
		Jeg snakker positivt om kommunen når jeg er utenfor kommunen
	Optimisme	Jeg tror det nytter å påvirke utviklingen i kommunen
		Jeg tror framtiden ser positiv ut for kommunen
		Kommunen min er preget av høy grad av tillit
Besøkende		Flere turister og besøkende ville vært positivt for kommunen
		Vi burde satse mer på å tiltrekke oss flere turister og besøkende til kommunen

En rekke av påstandene omhandler respondentenes holdning til politikere, kommunens ansatte, næringslivet og frivillig sektor. Når vi analyserer svarene, har vi opplysninger om hvorvidt respondenten representerer politikere, ansatte, næringslivet og frivillig sektor. Vi kan da lage tillitskart der vi måler graden av tillit mellom de ulike gruppene.

4.3 Utvalg og svarprosent

Denne tillitsundersøkelsen baserer seg på en spørreundersøkelse som ble sendt ut til 212 mottakere i Rakkestad høsten 2022. Det kom inn 78 svar. Svarprosenten ble 36,8 prosent, noe som er ganske høyt for denne typen spørreundersøkelser.

De 78 svarene som denne rapporten bygger på, fordeler seg slik for de enkelte gruppene som er spurt:

Tabell 1: Antall svar fordelt på respondentgrupper.

	Antall svar	Antall spurt	Svarprosent
Kommunale ledere	11	23	47,8 %
Lag og foreninger	12	39	30,8 %
Næringslivsledere	42	125	33,6 %
Politikere	13	25	52,0 %
Totalsum	78	212	36,8 %

Svarprosenten varierer mellom 52,0 prosent for politikere i kommunen, 47,8 prosent for ansatte, 30,8 prosent for frivillig sektor og 33,6 prosent for bedriftsledere. En samlet svarprosent på 36,8 er forholdsvis høyt sammenliknet med erfaringer fra andre kommuner.

Det er usikkert hvordan frafallet påvirker svarene. Undersøkelsen måler personers holdninger til begreper knyttet til tillit, som i sin natur er flytende og følelsesbasert. Tolkningen av svarene gjøres i stor grad ved å se om svarene fra respondentene i Rakkestad avviker fra svar på tilsvarende spørsmål i andre kommuner. Det er gjennomført tilsvarende undersøkelser i 32 andre kommuner tidligere, slik at vi har et godt utgangspunkt for å måle hvordan respondentene i Rakkestad har svart i forhold til andre kommuner.

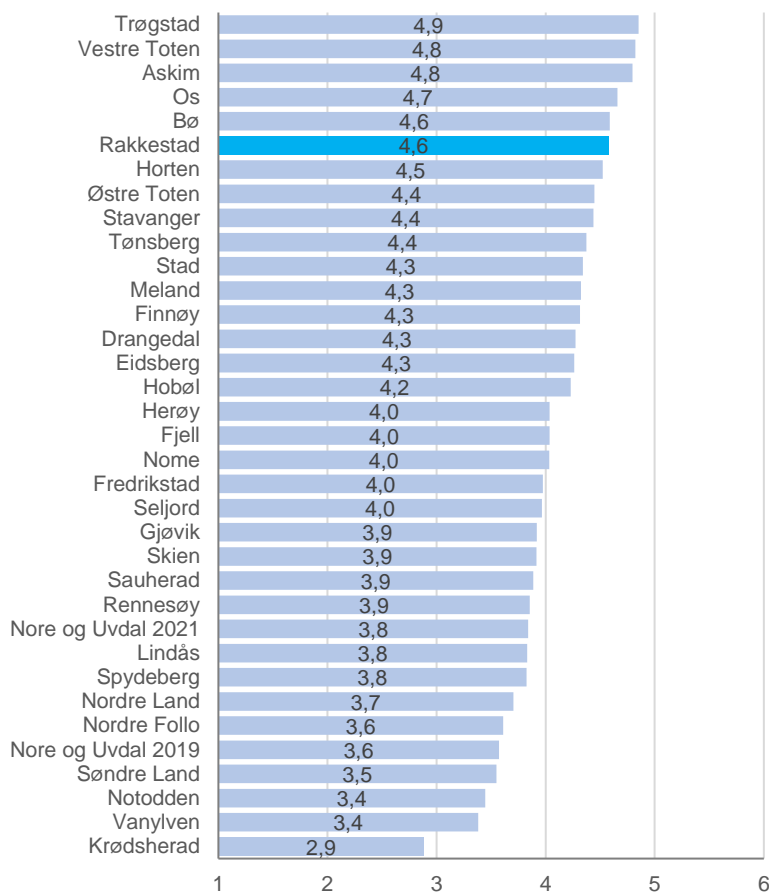
Resultatene må derfor ikke tolkes for bombastisk, men heller brukes som indikasjoner for tillitsnivået i kommunen. Hvis kommunen ikke kjenner seg igjen i målingene, kan det bety at svarene ikke var representative. En må se på helhetsbildet som målingene gir og bruke resultatene for å forbedre tillitsnivået der det synes å være svake tillitsforhold.

4.4 Tillit generelt

Spørreundersøkelsen inneholdt et generelt spørsmål som lød: *Kommunen min er preget av en høy grad av tillit.* Dette spørsmålet kan vi bruke for å få et generelt bilde på tillitsklimaet i kommunen. Respondentene ble bedt om å angi om de var enige i dette på en skala fra 1: helt uenig

til 6: helt enig. Denne skalaen brukes i hele undersøkelsen. For negativt ladede påstander er skalaen invertert.

Resultatene er vist i figuren under. Vi har tatt med resultater fra andre kommuner som har fått gjennomført den samme undersøkelsen, slik at vi har flere å sammenlikne med.

Figur 18: Gjennomsnittsscore: Kommunen min er preget av en høy grad av tillit

En score på 3,5 er det samme som at svarene ble jevnt fordelt mellom alle alternativene og kan tolkes som at respondentene i sum verken var enige eller uenige i påstanden. En score over 3,5 viser at et flertall er enige.

Verdien på 4,6 viser at et stort flertall mener at Rakkestad er preget av en høy grad av tillit. Vi kan se at Rakkestad skårer høyt i forhold til andre kommuner hvor vi har gjennomført den samme undersøkelsen.

Vi kan se hvordan dette spørsmålet ble besvart av fire ulike grupper: kommunalt ansatte, frivillig sektor, bedriftsledere og politikere i tabellen under.

Tabell 2: Gjennomsnittsscore: Kommunen min er preget av en høy grad av tillit.

Kommune	Kommunale ledere	Lag og foreninger	Næringsliv	Politikere	Total
Vestre Toten	5,3		3,8	4,8	4,8
Askim	5,0	4,4	4,7	4,6	4,7
Trøgstad	5,2	4,2	4,5	4,9	4,7
Os	4,8		4,8	4,3	4,7
Bø	5,0		4,2	4,9	4,6
Rakkestad	4,2	4,5	4,7	4,6	4,6
Horten	4,8	4,3	4,3	4,8	4,5
Østre Toten	4,8		3,8	4,4	4,4
Stad	4,6	4,5	4,1	4,7	4,4
Tønsberg	4,4		4,3	4,5	4,4
Meland	4,3		4,6	4,0	4,3
Finnøy	4,6	4,3	4,0	4,2	4,3
Drangedal	4,5		4,0	4,8	4,3
Stavanger	4,9	4,0	4,0	4,7	4,2
Eidsberg	4,1	4,1	4,6	4,3	4,2
Hobøl	4,1	4,0	4,3	4,4	4,2
Herøy	4,1		3,9	4,2	4,0
Fjell	3,9		4,0	4,3	4,0
Nome	4,4		3,6	4,5	4,0
Fredikstad	4,2		3,8	4,0	4,0
Seljord	3,7	4,0	4,2	4,0	4,0
Gjøvik	4,0		3,6	4,1	3,9
Sauherad	3,6		3,9	4,5	3,9
Skien	4,0	3,7	3,9	3,8	3,9
Nore og Uvdal 2021	3,6	3,8	3,6	4,2	3,8
Lindås	4,3		3,5	4,1	3,8
Rennesøy	4,4	3,5	3,0	4,1	3,8
Spydeberg	4,1	3,0	3,5	3,9	3,7
Nordre Land	3,8		3,5	3,7	3,7
Vanylven	3,7	4,0	3,1	3,5	3,6
Nordre Follo	3,9	3,5	3,1	3,4	3,6
Nore og Uvdal 2019			3,6	3,7	3,6
Søndre Land	3,9		2,9	3,7	3,5
Notodden	3,6		3,1	3,6	3,4
Krødsherad	2,9	3,6	2,9	2,8	3,0
Gjennomsnitt	4,2	3,9	3,9	4,2	4,1

Kommunale ledere i Rakkestad har en skår på 4,2 på dette spørsmålet. Det er det samme nivået som gjennomsnittet av alle andre kommuner vi har målt. Lag og foreninger har en skår på 4,5. Det er faktisk det høyeste nivået vi har målt, men ikke alle undersøkelser som vi har gjort, har med denne gruppen. Næringslivsledere gir en skår på 4,7 på dette spørsmålet, noe som er nest høyest av alle kommunene som er målt. Politikerne i Rakkestad gir en skår på 4,6. Det er også høyt, men ikke helt i toppen.

4.5 Tillit til hvem?

Spørreundersøkelsen hadde også tre spørsmål som handlet om den generelle tilliten til de tre gruppene. Spørsmålene lød: Jeg har høy tillit til bedriftslederne/kommunens ansatte/kommunepolitikerne.

Tabell 3: Gjennomsnittsscore for «jeg har høy tillit til:».

Kommune	bedriftslederne	kommunens ansatte	kommunepolitikerne	Totalsum
Rakkestad	4,9	4,7	4,2	4,6
Vestre Toten	4,8	4,7	4,3	4,6
Trøgstad	4,8	4,8	4,1	4,6
Askim	4,6	4,9	4,1	4,5
Horten	4,9	4,5	4,2	4,5
Bø	4,8	4,4	4,1	4,4
Østre Toten	4,7	4,4	4,2	4,4
Eidsberg	4,8	4,6	3,8	4,4
Nore og Uvdal 2021	4,8	4,6	3,8	4,4
Finnøy	4,6	4,4	4,2	4,4
Hobøl	4,8	4,7	3,7	4,3
Tønsberg	4,6	4,4	4,1	4,3
Stavanger	4,5	4,5	3,9	4,3
Nordre Land	4,7	4,3	3,9	4,3
Herøy	4,7	4,4	3,8	4,3
Fredikstad	4,7	4,4	3,8	4,3
Stad	4,7	4,2	3,9	4,2
Sauherad	4,7	4,3	3,8	4,2
Drangedal	4,5	4,3	3,9	4,2
Seljord	4,5	4,5	3,6	4,2
Skien	4,6	4,4	3,5	4,2
Nome	4,7	4,3	3,5	4,2
Spydeberg	4,9	4,2	3,3	4,1
Nordre Follo	4,6	4,4	3,3	4,1
Søndre Land	4,5	4,0	3,6	4,0
Gjøvik	4,5	4,3	3,3	4,0
Krødsherad	4,6	4,3	3,1	3,9
Nore og Uvdal 2019	4,7	3,6	3,4	3,9
Notodden	4,5	4,2	3,1	3,9
Rennesøy	4,4	4,0	3,4	3,9
Vanylven	4,5	4,0	2,9	3,8
Totalsum	4,6	4,3	3,7	4,2

Når vi spør på denne måten, kommer det fram at respondentene i sum har høyest tillit til bedriftslederne og minst tillit til politikerne. Dette gjelder også hvis vi bare tar med svar hvor politikerne spørres. Denne rangeringen, høyest tillit til bedriftslederne og lavest tillit til politikerne, er ganske stabil. Den gjelder for de fleste kommunene hvor vi har gjennomført undersøkelsen med akkurat disse spørsmålene.

I Rakkestad er det en score på 4,9 når det gjelder tillit til bedriftsledere. Det er det høyeste nivået av alle kommunene vi har målt. De ansatte i Rakkestad kommune får en score på 4,7. Det er tredje høyest. Politikerne får lavest score av de tre gruppene: 4,2. Dette er likevel det høyeste nivået av alle kommunene. Alle de tre gruppene har altså svært høy tillit i Rakkestad, sammenliknet med andre kommuner vi har målt.

4.6 Identitet og optimisme

Hvordan er stedsidentiteten og optimismen i Rakkestad?

Det er tre spørsmål knyttet til stedlig identitet. Det er om respondentene er stolte av sin kommune, om de snakker positivt om kommunen til andre, og hvorvidt de opplever usunn patriotisme og dragkamp mellom ulike deler av kommunen. Dette siste spørsmålet er negativt ladet, og lav score betyr at mange er enige i påstanden.

Når det gjelder optimisme er det tre spørsmål vi har knyttet til dette. For det første at en tror at framtiden ser positiv ut for kommunen, dernest at en tror det nytter å påvirke utviklingen og til slutt at kommunen er preget av en høy grad av tillit.

Tabell 4: Skår og avvik fra gjennomsnittet av alle kommuner for spørsmål knyttet til identitet og optimisme.

	Skår	Avvik
Identitet		
Jeg er stolt av kommunen jeg representerer	5,1	0,27
Jeg opplever at det kan være en del usunn patriotisme og dragkamp mellom ulike bygdeseentra/deler av kommunen (invertert skala)	3,4	0,40
Jeg snakker positivt om kommunen når jeg er utenfor kommunen	5,4	0,21
Identitet Totalt	4,6	0,29
Optimisme		
Jeg tror det nytter å påvirke utviklingen i kommunen	4,9	0,26
Jeg tror framtiden ser positiv ut for kommunen	4,4	-0,07
Kommunen min er preget av høy grad av tillit	4,6	0,52
Optimisme Totalt	4,6	0,23
Totalsum	4,6	0,26

I Rakkestad er det mange som er stolte av kommunen og som snakker positivt om kommunen sin. Her skårer Rakkestad klart over gjennomsnittet. Det er imidlertid et lite flertall som mener det kan være en del usunn patriotisme og dragkamper mellom ulike deler av kommunen. Dette flertallet er imidlertid mindre i Rakkestad enn de fleste andre kommuner vi har målt. Det er mange kommuner i Norge hvor de ulike bygdene står mot hverandre i en kamp om interne ressurser og lokaliseringer. Dette trekker mye energi som ellers kunne ha vært brukt til å skape en mer attraktiv kommune. Også Rakkestad har dette problemet, men i mindre grad enn gjennomsnittskommunen.

Rakkestad skårer høyt på spørsmålene om kommunen er preget av høy tillit og at det nytter å påvirke utviklingen i kommunen. Når det gjelder spørsmålet om framtiden ser positiv ut for kommunen, er optimismen litt under gjennomsnittet av kommunene.

Generelt har altså Rakkestad en sterk stedsidentitet og en forholdvis optimistisk befolkning.

De fire ulike respondentgruppene er ulike med hensyn til stedsidentitet og optimisme. I tabellen under har vi skilt mellom de fire gruppene når det gjelder spørsmål om identitet og optimisme.

Tabell 5: Avvik fra gjennomsnittet av alle kommuner for spørsmål knyttet til identitet og optimisme for de fire respondentgruppene.

	Kommunale ledere	Lag og foreninger	Næringslivsledere	Politikere	Totalsum
Identitet					
Jeg er stolt av kommunen jeg representerer	-0,25	0,66	0,35	0,35	0,27
Jeg opplever at det kan være en del usunn patriotisme og drakamp mellom ulike bygdesentra/deler av kommunen (invertert skala)	-0,34	0,09	0,67	0,65	0,40
Jeg snakker positivt om kommunen når jeg er utenfor kommunen	-0,34	0,89	0,28	0,14	0,21
Identitet Totalt	-0,29	0,53	0,44	0,36	0,29
Optimisme					
Jeg tror det nytter å påvirke utviklingen i kommunen	0,18	0,10	0,34	0,59	0,26
Jeg tror fremtiden ser positiv ut for kommunen	-0,42	0,05	0,01	0,03	-0,07
Kommunen min er preget av høy grad av tillit	-0,04	0,61	0,78	0,41	0,52
Optimisme Totalt	-0,10	0,25	0,37	0,34	0,23
Totalsum	-0,20	0,39	0,40	0,35	0,26

De kommunale lederne er vesentlig mindre optimistiske og har også klart lavere stedsidentitet enn de andre gruppene. Både politikere, næringslivsledere og representanter for lag og foreninger har høyere optimisme og sterkere stedsidentitet enn representanter for disse gruppene har i andre kommuner. De kommunalt ansatte lederne har lavere stedsidentitet og er mindre optimistiske enn gjennomsnittet. De kommunale lederne synes imidlertid i stor grad at det nytter å påvirke utviklingen i kommunen.

Forskjellen mellom de kommunalt ansatte og de øvrige respondentene i Rakkestad er påfallende. Spørreundersøkelsen gir imidlertid ikke svar på hvorfor det er så store forskjeller mellom de kommunalt ansatte og de andre respondentene.

4.7 Rakkestad næringsråd har høy tillit

I tillitsundersøkelsen spør vi også om respondentene har tillit til Rakkestad Næringsråd.

Tabell 6: Spørsmål om Rakkestad Næringsråd, gjennomsnittskår fra alle respondenter.

Spørsmål	
Jeg har høy tillit til Rakkestad Næringsråd	4,8
Rakkestad Næringsråd er opptatt av næringsutvikling i min kommune	5,2
Rakkestad Næringsråd har høy kompetanse	4,8
Rakkestad Næringsråd opptrer stort sett ryddig og ærlig	5,2
Totalsum	5,0

Et stort flertall oppgir å ha høy tillit til Rakkestad Næringsråd.

Vi har sammenliknet tilliten til Rakkestad Næringsråd med tilsvarende institusjoner i andre kommuner i tabellen under.

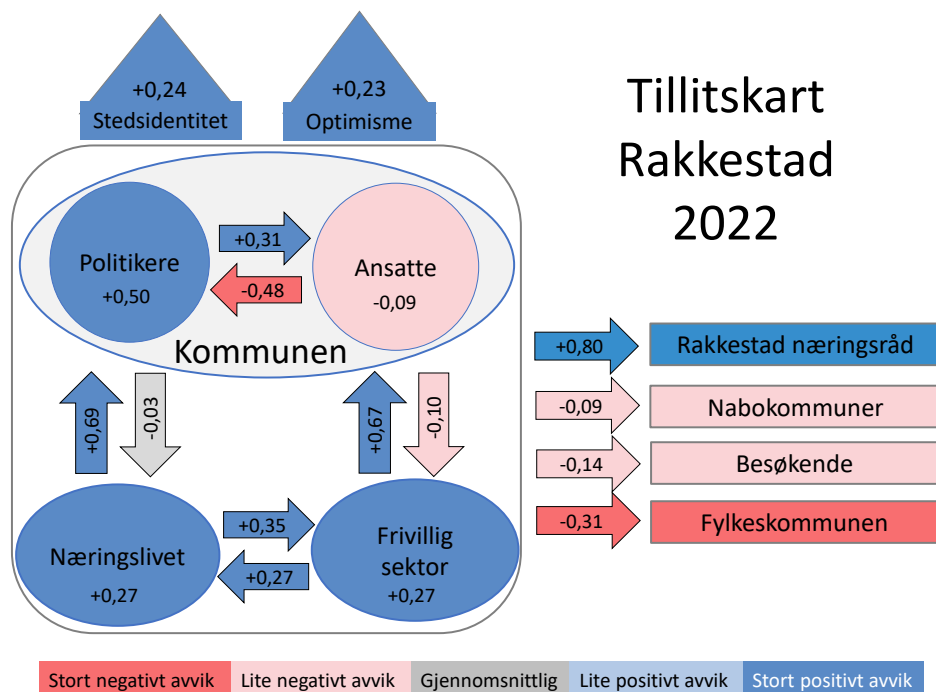
Tabell 7: Tillit, gjennomsnitt av alle spørsmål.

Næringssselskap	Gjennomsnitt
Rakkestad Næringsråd	5,1
Midt-Telemark Næringsutvikling	4,6
Buskerud Næringshage	4,6
Notodden Utvikling AS	4,6
Nore og Uvdal Næringssselskap	4,2
Gjøvikregionen Utvikling	4,2
Greater Stavanger	4,0
Vekst i Grenland	4,0
Vanylven Utvikling	3,9
Totalsum	4,3

Da kommer det fram at tilliten til Rakkestad Næringsråd er høyere enn tilliten til tilsvarende organisasjoner i andre kommuner.

4.8 Oppsummering av tillitsundersøkelsen

I figuren under har vi laget en grafisk presentasjon av tillitsforholdene i Rakkestad.

Figur 19: Tillitskart for Rakkestad, med avvik fra gjennomsnittet for alle kommunene som har hatt tilsvarende tillitsmåling

Fargene viser om tillitsforholdene er gode eller dårlige sammenliknet med målinger i andre kommuner. Som vi kan se, er det mange tillitsdimensjoner hvor Rakkestad har et svært positivt avvik i forhold til andre kommuner. Næringslivet og frivillig sektor har høy tillit til sin egen gruppe, til hverandre og til kommunen. Politikerne i kommunen har høy tillit seg imellom og til de ansatte. Kommunen har sterk stedsidentitet og stor optimisme. Rakkestad næringsråd har svært høy tillit.

De ansatte i kommunen er imidlertid ikke spesielt tillitsfulle. De har lav tillit til politikere, til seg selv og til næringslivet. Til tross for det, har både politikere, næringsliv og frivillig sektor høy tillit til de ansatte. I Rakkestad er respondentene ikke spesielt positive til nabokommuner og besøkende, da fremdeles sammenliknet med respondenter fra andre kommuner. Respondentene har generelt lav tillit til fylkeskommunen.

Det overordnede bildet er likevel at tillitsforholdene i Rakkestad er svært gode. Det er noen tillitsforhold som kan forbedres. De fleste er knyttet til kommunens ansatte. Det ville ha vært interessant å få rede på hvorfor de ansatte har mindre tillit, spesielt til sine politikere.

5. En møteplass for nye koblinger

I dette kapitlet skal vi se nærmere på mer «lokale» perspektiver. Gjennom intervjuer og workshop har problemstillinger knyttet til møteplassen blitt løftet fram og drøftet, og deltakernes synspunkter og innspill har bidratt til å stake ut noen holdepunkter for hva den skal være.

5.1 Perspektiver fra intervjuene

5.1.1 Det gode småbylivet basert på godt samarbeid

Når informantene blir spurt om hva de opplever som spesielt positivt og bra ved å bo i Rakkestad, beskriver de Rakkestad som et trygt og oversiktlig samfunn med høy dugnadsånd og mye praktisk kompetanse. Videre framhever de at det er et godt fritidstilbud for barn og unge, fine og store naturområder, et koselig sentrum, store boligtomter og velfungerende tjenester og tilbud. Informantene vurderer samarbeidet både innad i kommunen og mellom kommunen og næringslivet og innbyggerne som til dels svært velfungerende. Enkelte understreker at det er rom i lokalsamfunnet for å bli bedre til å se hverandre og unne hverandre suksess, men at det likevel er en kultur for å heie på hverandre. En informant trekker fram hvordan det har utviklet seg en sterk samarbeidskultur bl.a. innenfor landbruket:

«Før så var du en dårlig bonde hvis du ikke klarte alt selv. Og nå er du jo en god bonde hvis du kan samarbeide».

Samarbeidsånden tilskrives i stor grad etableringen av Rakkestad Næringsråd, som beskrives som å ha en samlende og drivende funksjon. Men selv om næringslivet har et viktig samlingspunkt i næringsrådet, gis det uttrykk for at det er behov for flere møtepunkter som legger til rette for økt samhandling med andre aktører.

I informantenes framstilling av Rakkestad opplever vi en sterk lojalitet til de verdier lokalsamfunnet representerer i dag. Intervjuene signaliserer tydelig at det er viktig å hegne om og ta vare på det man har i Rakkestad, snarere enn å forsøke å etterlikne andre steder. Enkelte nevner at Rakkestad ikke har unike fortrinn som skiller seg voldsomt fra andre tettsteder det er godt å bo i. Men det er likevel en gjennomgående oppfatning blant informantene at Rakkestad har noen særlige kvaliteter som bl.a. omhandler det som gir småbyen særpreg: Et lite og tett sentrum med små nisjebutikker og gamle bygg som er ivaretatt, i kombinasjon med at Rakkestad har et solid fotfeste innenfor både landbruk og industri. «*Landsbysjarne*», det «*grønne*» (landbruks-)Rakkestad og høy kompetanse innenfor næring og andre sektorer er betydelige fortrinn som må foredles og videreutvikles gjennom satsing på kvalitet, og disse kvalitetene må kommuniseres ut til omverden.

Næringslivet i Rakkestad er tett sammenvevd med lokalsamfunnet bl.a. gjennom høy grad av lokalt eierskap, som medfører en bevissthet i bedriftene rundt ansvaret de har for å bidra til lokal samfunnsutvikling. Denne holdningen kommer til syne bl.a. gjennom sponning av

arrangementer og bruk av lokale tjenester og aktivitetstilbud i bedriftssammenheng. Det råder en sterk tro på at Rakkestad vil klare å tiltrekke seg flere folk og utvikle flere arbeidsplasser, dersom man gjør gode utviklingsgrep bl.a. rundt infrastruktur.

5.1.2 Mulighetenes Rakkestad med forbedret infrastruktur

Manglende infrastruktur trekkes fram som et sentralt element som står i veien for utvikling i Rakkestad. Et begrenset tilbud innen offentlig kommunikasjon gir få pendlermuligheter til og fra kommunen og redusert mobilitet innad i kommunen, uten utstrakt bruk av bil. Flere togavganger er et lenge etterspurt tilbud som vil utvide mulighetsrommet i Rakkestad med hensyn til attraktivitet for bosted, næring og besøk. For flere av informantene oppleves det faktum at unge voksne flytter ut og ikke kommer tilbake, som en av de største utfordringene for Rakkestad. Informantene ser på økt antall togavganger og en nedkorting av reisetiden til omkringliggende byer som et positivt bidrag i retning av å gjøre Rakkestad til et mer aktuelt sted å bosette seg spesielt for denne gruppa. I tillegg til å gjøre arbeidshverdagen enklere for den enkelte ut- og innpendler og gi flere valgmuligheter når det gjelder bosted, vil et utbedret togtilbud kunne være avgjørende for å få god utnyttelse av tilgjengelige næringsarealer i Rakkestad. Planene om flere togavganger fra desember 2022 vil imidlertid kunne forsterke Rakkestad som bosted, når mulighetene for pendling til arbeid i en annen kommune vil økte betraktelig. Igangsettelsen av dette tilbudet er bl.a. omtalt på kommunens hjemmesider³.

For å kunne tiltrekke seg kompetent arbeidskraft til Rakkestad, er man avhengig av at det utvikler seg større fagmiljøer. Det kommer til uttrykk i intervjuene at fagmiljøene i de eksisterende industribedriftene kan oppleves som små og homogene, og det blir understreket at en større bredde i typer bedrifter i området, som dermed også vil utvide kompetansen, vil være attraktivt for nye arbeidstakere.

I tillegg til ønsket om å trekke flere innbyggere og bedrifter til Rakkestad, framhever flere av informantene potensialet som ligger i de mange besøkende som oppsøker de ulike arrangementene i og rundt Rakkestad. Lokalmatmarkedet Markens Grøde og bilsportarrangementer på Rudskogen Motorsenter er eksempler på arrangementer som trekker folk langveisfra. Men de besøkende oppsøker som oftest kun selve arrangementet, uten å benytte seg av andre tilbud i området. Her ligger det muligheter for bredere verdiskaping, som riktignok vil avhenge bl.a. av et økt tilbud innen overnatting og servering. Et samarbeid mellom ulike bedrifter om f.eks. pakkelløsninger vil kunne legge til rette for å utnytte dette markedet i langt større grad. Utover de besøkende til arrangementer, blir det pekt på reiselivsmulighetene som ligger i den geografiske beliggenheten til Rakkestad, med kort vei til markeder i Europa.

³ Nyhetssak på Rakkestad kommunes hjemmesider 06.12.22: <https://www.rakkestad.kommune.no/flere-togavganger-mellom-rakkestad-mysen.6573130-173709.html>

5.1.3 Et åpnere Rakkestad med utveksling av informasjon og idéer

I tillegg til god infrastruktur, trekker informantene fram flerbrukslaben/møteplassen som en viktig attraktivitetsfaktor som bl.a. kan bygge opp under mulighetene for bedre dialog mellom næringslivet og kommunen. Informantene ble utfordret på hva de mener en slik møteplass skal inneholde og hva de tror den kan tilføre Rakkestad. *Informasjon* løftes umiddelbart fram som et nødvendig satsingsområde. Informantene legger vekt på forbedringspotensialet som ligger i formidling av informasjon og kommunikasjon rundt kommunale planer, prosjekter og tjenestetilbud, men også informasjon fra og mellom andre sektorer.

Flerbrukslaben vil kunne være en ny arena som gjennom å vektlegge informasjonsformidling, synlighet og tilgjengelighet, ved f.eks. å legge ordførers initiativ om «åpent kontor» til dette møtestedet og la næringslivet bruke det som et «show room» for sine bedrifter, i tillegg vil kunne generere aktivitet, nye idéer og koble ulike aktører sammen. Flere av informantene fra næringslivet etterlyser nettopp flere arenaer der man kan snakke bedriftsutvikling. For å kunne støtte opp om hverandres initiativ, må man kjenne hverandre. En informant uttrykker det slik:

«Jeg tror at hvis det hadde vært naturlige treffpunkter, så kunne mer business ha skjedd».

I tillegg til å være en møteplass for kommune og næringsliv, ser informantene for seg at den kan være et sted der de besøkende til Rakkestad får oversikt over reiselivstilbud i kommunen og der innflytterne kan bli kjent med lokalsamfunnet. En informant sier at «*Rakstingen er litt lukket*», siden mange i lokalsamfunnet kjenner hverandre fra langt tilbake, og det danner seg lett grupperinger som det er vanskelig for nye innbyggere å tre inn i. Flerbrukslaben kan fungere som et naturlig treffpunkt også for denne gruppen. Og ikke minst vil den kunne legge til rette for møter mellom barn/unge og den kompetansen som finnes i lokale bedrifter.

Den korte veien mellom spørsmål og svar og mellom innbyggere og politisk ledelse, er smådriftsfordeler som trekkes fram av informantene, og som en møteplass må ha som ambisjon å bygge videre på.

5.2 Perspektiver fra workshopen

5.2.1 Gjennomføring

Det ble avsatt rundt én time til arbeidet med hvert av spørsmålene, og i begge spørsmålsrundene ble det lagt opp til fire arbeidsfaser, basert på IGP-metoden⁴. Metoden bidrar til å skape gode rammer for diskusjonen og inviterer til aktiv deltakelse fra flest mulig i gruppearbeidet.

⁴ IGP står for Individ, Gruppe, Plenum. IGP-metoden legger til rette for balansert dialog der alle får delta aktivt. Kilde: <https://distriktssenteret.no/digitale-verktoy/igp-metoden/>

Nedenfor skal vi se nærmere på to temaområder som sprang ut av diskusjonene i workshopen, før vi i kap. 5.3 sammenfatter kjerneelementene både fra intervjuene, workshopen og møtene i styringsgruppa.

5.2.2 Behov for en involverende møteplass som synliggjør Rakkestad

Ønsker som løftes fram for møteplassen i workshopen, er bl.a. at den skal skape *usannsynlige koblinger* mellom miljøer som ikke naturlig møtes andre steder, og minske fordommer og avstander mellom folk. Den skal hindre utenforskap, være et samlingspunkt og tilføre sentrum en positiv arena.

Det ble påpekt i workshopen at det kan være en utfordring å orientere seg i de ulike tilbudene, tjenestene og aktivitetene som finnes i Rakkestad, og at terskelen derfor kan bli høy for at man tar tjenestene i bruk. En deltaker uttrykte følgende:

«Når man begynner å bla, så er det utrolig hvor mye fint vi har her i Rakkestad. Men det er litt gjemt».

Om møteplassen kan bidra til økt synlighet og tilgang på tjenester, og også senke terskelen for å benytte seg av tjenestene, vil den kunne være utløsende for ny aktivitet på flere plan. Den vil bl.a. legge til rette for nye bekjentskaper, nye former for samarbeid og samhandling og nye bedriftsetableringer. En effekt vil være at innbyggerne får mulighet til å ta sterkere eierskap til utviklingsprosessene i kommunen og sammen med andre aktører oppdage nye løsninger for tjenestetilbud eller andre utviklingsområder.

God kunnskap om egen kommune og en bevisstgjøring av bostedskvalitetene i lokalsamfunnet løftes fram i workshopen som forutsetninger for å bygge opp om stedsidentitet og skape stolthet til hjemstedet.

5.2.3 En møteplass for ulike aktører

Økt innbyggertall, flere folk i sentrum, synlighet og tilgjengelighet rundt tilbud og tjenester og høyere kompetanse er altså noen av de effektene man ønsker å se komme gjennom etableringen av en møteplass. Men hvem skal møteplassen være for, dersom man skal kunne oppnå slike effekter?

Det var en felles oppfatning om at møteplassen må være *for alle*, at den må være et *bindeledd* mellom generasjoner og kulturer og føre til *samarbeid på tvers* av sektorer og fagområder. Møteplassen skal være det motsatte av en ekskluderende arena for spesielt innvidde. Den skal appellere til, føles trygg for og være det naturlige møtepunktet som styrker fellesskapet i Rakkestad.

For å kunne legge konkret innhold i møteplassen, er det avgjørende å danne seg en idé om hvem som vil kunne ha nytte av den og hvem som vil kunne bidra inn. I workshopen ble barn, unge/ungdom, unge voksne, innvandrere og andre innflyttere spesielt trukket fram som grupper man ønsket å rette særlig oppmerksomhet mot:

Barn og unge/ungdom har behov for møteplasser som gir trygge rammer. Det vil være viktig å skape en møteplass som balanserer organisert og uorganisert aktivitet. Behovene kan variere fra å trenge et sted der man får hjelp til lekser, til å finne og søke på ledige stillinger, delta på kurs og i kreative og lærerike verksted og et sted å treffe andre, uten at det skal koste noe.

Unge voksne er en gruppe som i stor grad søker ut av lokalsamfunnet og inn mot større byer og byregioner. For å kunne bli mer attraktive for unge voksne, enten de er studenter eller i etableringsfase, blir det påpekt at Rakkestad må tilføres noen urbane kvaliteter. Prosjektdeltakerne trekker i denne sammenhengen fram et levende sentrum, studiemuligheter og gründermiljø som faktorer som vil kunne påvirke valg av bosted for denne gruppa.

Innvandrere og andre innflyttere vil kunne ha glede av et sted der nye og «gamle» innbyggere treffer hverandre og blir kjent med hverandres kulturer og språk, et sted der man som nyinnflyttet lett kan orientere seg i og engasjere seg i det som foregår i lokalsamfunnet, bygge nettverk og bli kjent med andre gjennom både organiserte og uorganiserte aktiviteter.

Figur 20: Plakater fra workshopen med illustrasjoner av møteplassen slik de fem gruppene så den for seg

5.3 En møteplass konsentrert rundt 5 hovedidéer til innhold

I de foregående kapitlene har vi løftet fram sentrale perspektiver som har kommet fram gjennom intervjuene og workshopen knyttet særskilt til behov som møteplassen skal dekke. Nedenfor vil vi se disse perspektivene i sammenheng med synspunkter som er blitt fremmet i styringsgruppemøtene. Gjennom prosjektaktivitetene har det blitt brukt begreper som f.eks. katalysator, drivhus, tun og kraftenhet for å beskrive hva man ser for seg skal være den eller de grunnleggende funksjonen(e) til møteplassen. Vi kan si at disse begrepene utgjør en slags visjon for møteplassen, der fellesnevnerne er fellesskap og samhandling. Med dette som utgangspunkt, har vi forsøkt å sammenfatte diskusjonene i 5 hovedidéer til hva flerbrukslaben kan inneholde for å imøtekomme de skisserte behovene, samt hvilke aktører som kan bidra til å forme dette innholdet. De fem hovedidéene inneholder alle ulik grad av mobilisering av innbyggerne og er illustrert i figuren nedenfor:

Figur 21: Hovedidéer til innhold i møteplassen.

5.3.1 Et sted for informasjon og medvirkning

Møteplassen skal være en samleportal for informasjon om hva som skjer i lokalsamfunnet. Den skal være et sted der innbyggere og besøkende får informasjon om og oversikt over det som foregår i Rakkestad når det gjelder planer og prosjekter, tilbud og tjenester, bedrifter, ledige stillinger, arrangementer og aktiviteter. Her skal man enkelt kunne orientere seg i ulike utviklingsprosesser, få veiledning og hjelp til søknader og kunne gi sine synspunkter i planprosesser. Dette vil styrke lokaldemokratiet ved at innbyggere enklere kan sette seg inn i og medvirke i prosesser som har med deres nærmiljø å gjøre.

Aktuelle aktører og avsendere av informasjon i et slikt «Rakkestadhjørne», som det ble kalt i workshopen, vil f.eks. være:

- Kommunen, ved at servicetorget legges til møteplassen
- Næringslivet, som bruker møteplassen til å presentere bedrifter, synliggjøre kompetansebehov og ulike typer arbeidsplasser som finnes i kommunen
- Frivillige lag og foreninger som får mulighet til å synliggjøre aktivitetstilbud og arrangementskalender

5.3.2 Et sted for å oppleve eller bare være

Møteplassen skal videre være en arena med lav terskel for deltakelse, der kulturer møtes og man blir kjent med og er en del av Rakkestad som lokalsamfunn. Den skal være et sted man kan oppholde seg «uten agenda», for å gjøre lekser, lese en bok, oppdatere seg på nyheter, drikke en kopp kaffe og snakke med venner og nye bekjente. Den skal gi rom for at man kan være en del av helheten uten aktivt å delta i organiserte aktiviteter. Samtidig skal møteplassen også være et sted for kulturopplevelser som konserter, forfattertreff ol.

Funksjonene som er skissert ovenfor, kan vi kjenne igjen fra det moderne biblioteket, som ofte innehar et mangfold av funksjoner i tillegg til utlånsvirksomhet. Biblioteket er derfor en aktør som naturlig peker seg ut i denne idéen.

5.3.3 Et sted for stedstilhørighet og kunnskap

Møteplassen skal være et sted der mennesker fra ulike kulturer, sektorer og fagmiljøer treffes og etablerer nye relasjoner.

Møteplassen skal være et sted for kunnskap og kompetanse og et sted der man kan dyrke nysgjerrighet, relasjoner og ferdigheter. Den skal føre til at flere velger å ta høyere utdanning ved å tilby studenter muligheten til å gjennomføre hele eller deler av studieløpet i Rakkestad gjennom et desentralisert studietilbud.

Barn og unge, både i og utenom skoletid, skal få utforske, utvikle seg og lære gjennom leksehjelp, kreative verksted og kursvirksomhet. Den skal være en læringsarena der barn og unge blir kjent med teknologi som anvendes og produkter som utvikles i lokale bedrifter. Videre skal den speile industri- og landsbruksbygda Rakkestad gjennom formidling av bl.a. lokal historie og landskaps- og naturverdier, og den skal se FN's bærekraftsmål i en lokal sammenheng.

5.3.4 Et sted for samlokalisering og nettverksbygging

Alle enhetene i kommuneorganisasjonen skal være representert med kontorplass(er) her, og den skal tilby kontorfasiliteter og møterom for gründere, etablerte bedrifter og frivillige lag og foreninger, som veksler på å ta i bruk disse fasilitetene. Videre skal den være en arena for næringsarrangementer, innflyttertreff og arrangementer som vektlegger brobyggende aktiviteter. Møteplassen skal være et attraktivt treffpunkt på tvers av tilhørighet innenfor offentlig administrasjon, næringsliv og frivillige organisasjoner. Den skal legge til rette for at næringslivet blir kjent med studenter, og støtte opp om nyetableringer ved bl.a. å huse etablerertjenesten og skape

nærhet til virkemiddelapparatet for den som ønsker å etablere bedrift eller utvikle bedriften gjennom FoU-arbeid, bedriftsnettverk el.

5.3.5 Et sted for samskaping og innovasjon

Møteplassen skal mobilisere flere i kommunens utviklingsprosesser. Den skal legge til rette for innbyggerinvolvering som går lengre og er annerledes enn medvirkning etter lovverket. Den skal være det fysiske stedet der gode samskappingsprosesser fasiliteres, der man kan møtes og der det finnes ressurser som kan koordinere og koble aktiviteter og ulike aktørtyper på tvers av sektorer. Samskapingen har til hensikt å bidra til innovasjon og utvikling hvor både kommune og andre offentlige virksomheter, næringsliv, inkludert gründermiljøer, engasjerte innbyggere, organisasjoner og lag, bidrar både til utvikling av idéer og gjennomføring.

5.3.6 Fellesnevner: Samhandling og fellesskap

De fem idéene dreier alle rundt en overordnet målsetting om å utvikle nye og bedre samarbeidsformer og et tettere fellesskap, enten det gjelder mellom nye og «gamle» innbyggere, yngre og eldre generasjoner, kultur og frivillighet eller unge gründere og bedrifter imellom. Dette peker seg ut som en nøkkel i arbeidet med å øke attraktiviteten i Rakkestad, og i dette ligger også kjer-
nen i sosial bærekraft, noe vi vil se nærmere på i det avsluttende diskusjonskapitlet.

6. Mot et mer sosialt bærekraftig Rakkestad

I denne rapporten har vi sett på hvordan etableringen av en ny møteplass, der kommunens tjenester kan komme nærmere innbyggerne og ulike aktører og sektorer får en arena som legger til rette for å utvikle nye former for samarbeid, kan føre til økt bostedsattraktivitet i Rakkestad og hvorvidt den kan være en del av løsningen på de skisserte utfordringene.

Gjennom de ulike prosjektaktivitetene har det utkrystallisert seg noen funksjoner som møteplassen bør inneholde. De 5 hovedidéene som skisseres i forrige kapittel, rammer inn de ulike funksjonene som er blitt løftet fram underveis i arbeidet. Idéene speiler både tun-, lab-, flerbruks- og glødepunktstenkningen, slik disse begrepene er blitt vurdert og diskutert i styringsgruppemøter, intervjuer og workshop. I dette avsluttende kapitlet vil vi løfte fram noen perspektiver fra hovedidéene som vi mener vil være bærende pilarer for det videre arbeidet med møteplassen.

6.1 Stedsidentitet og rolletenkning

Det er blitt tydelig kommunisert gjennom prosjektet at møteplassen skal speile hele Rakkestad-samfunnet. Den skal bidra til å bygge stolthet rundt eget lokalsamfunn, og man skal kunne kjenne seg igjen i den måten Rakkestad blir framstilt på. Samtidig har den som oppgave å utfordre tenkningen rundt hvem og hva rakstingen og Rakkestad er og skal være i framtiden. En informant beskrev det slik:

«For å lykkes med møteplassen, tror jeg alt må snus opp-ned».

Gjennom prosjektperioden har vi opplevd at det har vært en utfordring for enkelte av deltakerne å frigjøre seg fra den eller de «hatten(e)» de har i ulike sammenhenger i lokalsamfunnet. For å kunne lykkes med å etablere nye samarbeidsformer slik at nye relasjoner og idéer kan utvikle seg på tvers av fagmiljøer, kulturer og sektorer, tror vi nettopp det å snu opp-ned på denne rolletenkningen er et viktig grep.

Ett av formålene med samskaping er å mobilisere flere aktører til aktivt å delta i utviklings- og innovasjonsarbeid. Når en kommune inviterer inn andre aktører i utviklingsprosesser, vil det være en forutsetning at kommunen som organisasjon er villig til i en viss grad å gi slipp på den overordnede kontrollen og har tillit til at kompetansen og kunnskapen som andre aktører innehar, vil være ressurser som bidrar positivt til samfunnsutviklingen. Viktigere enn å vektlegge deltakernes representativitet gjennom bestemte roller eller yrkestitler, er det i samskapende prosesser et grunnleggende prinsipp å legge til rette for at de som ønsker det, og har noe å bidra med inn i samarbeidet, får mulighet til å delta.. Dette krever imidlertid en bevisstgjøring av hva som gjør at «medborgerskapstenkningen» skiller seg fra tradisjonell medvirkning og innbyggerinvolvement.

6.2 Kompetanse som attraktivitetsfaktor

Tidlig i prosjektet ble det slått fast at mangelen på arbeidskraft og kompetanse er to av de største utfordringene Rakkestad som lokalsamfunn står overfor. Mangel på kompetent arbeidskraft er en utfordring i de fleste kommuner i Norge, noe som nylig ble bekreftet i en rapport utgitt av Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (Anker-Nilssen m.fl. 2022). Som vi har sett av den regionale analysen i kap. 3, har Rakkestad et utdanningsnivå som ligger under nivået ellers i landet, og Rakkestad har også det laveste utdanningsnivået i de sammenliknbare kommunene i regionen. En ønsket effekt av møteplassen er at flere unge velger å ta høyere utdanning. Dette blir trukket fram som et viktig satsingsområde helt fra starten i prosjektet, illustrert ved følgende utsagn i et styringsgruppemøte:

«Jeg synes det hadde vært spennende om kompetanse kan være noe som skal dyrkes i dette».

I kapittel 5.2.3 pekes det på nødvendigheten av å satse på urbane steds kvaliteter for at Rakkestad skal kunne tiltrekke seg flere unge voksne. Rapporten «Mindre byer og regionsentre – roller og funksjoner i regioner og regional utvikling» (Onsager m.fl. 2021), trekker fram følgende elementer som sentrale i urbane miljøer, der kompetanse inngår som ett av elementene (s. 32): Tjenestetilbud og -forsyning, arbeidsmarked og kompetansemiljøer, fysisk attraktivitet (kompakt stedsutvikling, natur- og miljøkvaliteter), sosiale og kulturelle møteplasser, aktiviteter og tilbud.

6.3 Urbane og rurale steds kvaliteter

Som vi så i kap. 1.2, viser undersøkelser om bostedspreferanser blant unge (Nordtug 2021 og Ungdommens distriktspanel 2021), at urbane steds kvaliteter, i samspill med lokale fortrinn, veier tungt for valg av bosted. Vi kjenner igjen disse synspunktene fra intervjuene og workshopen. Deltakerne understreker at Rakkestad har mange «småbykvaliteter» som man ser verdien av å ivareta og videreføre, samtidig som det framkommer et sterkt behov for at det blir dyrket fram andre mer urbane kvaliteter og verdier, som møteplassen skal være med på å løfte fram. En deltaker i prosjektet formulerte følgende mål for møteplassen:

«Det handler om å fange Rakkestadnerva».

For at man skal klare det, vil det være avgjørende at ungdommen i Rakkestad, som også skal være brukere av møteplassen fram i tid, selv får sette ord på hva denne «nerva» er for dem.

6.4 Biblioteket som kjernefunksjon i møteplassen

Som vi viste til i innledningen, har biblioteket en viktig funksjon som brobygger i lokalsamfunnet ved å være et tilbud til alle deler av befolkningen. Dette gjør biblioteket til en naturlig møteplass og en ideell arena for samskapsaktiviteter.

Biblioteket i Rakkestad er gjennom prosjektet blitt trukket fram som den ene møteplassen i

lokalsamfunnet der folk allerede samles på tvers av alder, kjønn og kulturell bakgrunn. Samtidig er det blitt signalisert at man ønsker å løfte biblioteket i Rakkestad opp og fram i lyset, både fysisk opp på gateplan, men også innholdsmessig som det naturlige møtestedet for flere, f.eks. ved å inngå i en sammenheng med kulturskole, NAV, frivilligsentralen og kulturhuset. Biblioteket har lav terskel for bruk blant de fleste og utpeker seg derfor som en kjerne i utviklingen av en møteplass i Rakkestad. Og nettopp mulighetene som ligger i en sterkere kobling mellom eksisterende aktører og institusjoner, ble framhevet av flere av gruppene i workshopen og bl.a. illustrert ved en glasskuppel som overbygning mellom de allerede eksisterende byggene (jf. fig. 20).

6.5 Konklusjon og veien videre: Sosial bærekraft som motor i samfunnsutviklingen

Den regionale analysen viser at Rakkestad er en kommune som tiltrekker seg flere innflyttere enn det som er gjennomsnittet for sammenliknbare kommuner. Tillitsundersøkelsen i Rakkestad viser generelt gode tillitsforhold, en sterk stedsidentitet og at spesielt politikere og folk i næringslivet og frivillig sektor er optimistiske med hensyn til framtidig utvikling. Datamaterialet fra intervjuene, workshopen og styringsgruppemøtene bekrefter langt på vei dette bildet: Rakkestad er et attraktivt bosted, samarbeidskulturen står sterkt, og det råder en optimisme rundt at man vil klare å snu den negative trenden med fraflytting av unge voksne. Prosjektaktivitetene har videre vitnet om et stort engasjement for å bidra til å skape et lokalsamfunn som innbyggerne kan være stolte av. Alle disse faktorene danner et solid fundament for det videre utviklingsarbeidet i kommunen.

De ulike prosjektaktivitetene har imidlertid belyst betydningen av samspill mellom ulike aktører for å lykkes med den steds- og sentrumsutviklingen man ønsker seg, samt viktigheten av å ivareta og løfte fram det eksisterende felles engasjementet for lokalsamfunnet. Møteplassen som gjennom prosjektarbeidet nå begynner å ta form, og som vil kunne være et verktøy i arbeidet med å trekke innbyggerne tettere på utviklingsprosesser, vektlegger sosial bærekraft. Sosialt bærekraftige lokalsamfunn innebærer bl.a. at innbyggerne har lik tilgang til goder og tjenester, føler tilhørighet i og har muligheten til å påvirke eget lokalmiljø (Hofstad 2021). De fem hovedidéene bygger opp rundt en møteplass der disse verdiene er sentrale.

En målsetting om økt samhandling og styrket fellesskap i Rakkestad avhenger naturligvis ikke av at det etableres en slik arena som vi har drøftet i dette prosjektet. Arbeidet med å styrke de sosiale dimensjonene i et framtidig Rakkestad må foregå på mange og ulike nivå og plattformer. I kjølvannet av den prosessen som er blitt gjennomført med «Flerbrukslab»-prosjektet, og med de konklusjonene som er blitt trukket i det foregående, vil kommunen kunne planlegge for og bidra til aktiviteter ut fra de forutsetningene man har i dag med hensyn til organisering og lokalisering av kommunale enheter. Mange av de behovene som er blitt løftet fram gjennom prosjektet, handler i større grad om mentale og kulturelle endringsprosesser enn om lokalisering av ulike aktiviteter. Likevel vil vi understreke at et målrettet arbeid med å styrke sosial bærekraft vil kunne få god drahjelp av etableringen en fysisk møtearena som gir lik adgang for alle. Her vil folk med ulik tilknytning til arbeidsliv, kulturliv, frivilligheten og det offentlige kunne ha glede og nytte av å tilbringe tid fordi man har lykkes i å skape et sted som oppleves som en

brobygger i lokalsamfunnet.

Referanser

- Anker-Nilssen, Merethe m.fl (2022): *Framtidige kompetansebehov – et oppdatert kunnskaps grunnlag Rapport 1*. Rapport nr. 15/2022. Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse
- Hofstad, Hege (2021): *Sosialt bærekraftige lokalsamfunn – en litteraturstudie*. NIBR rapport 2021:7. By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet – storbyuniversitetet
- Hvitsand, C., & Brandtzæg, B. (2019). Utvikling av samhandlings- og innovasjonsplattformer etter Urban Living Lab-metoden (TF-rapport nr. 470). Telemarksforskning.
- Hvitsand, C., & Richards, B. (2017). Urban Living Labs - bruk av metoden i Norge og med eksempler fra Europa. TF-rapport nr. 393/2017. Telemarksforskning.
- Leerberg, Malene Bødker 2020: *Samskaping for nybegynnere*. Bibliotekutvikling.no: <https://bibliotekutvikling.no/biblioteketsomsamskaper/2020/10/19/samskaping-for-ny-begynnere/>
- Nordtug, Hildegunn (2021): *Unge motivasjon for å bo i distriktene*. Distriktssenteret
- Onsager, Knut m.fl. (2021): *Mindre byer og regionsentre – roller og funksjoner i regioner og regional utvikling*. NIBR rapport 2021:2. By- og regionforskningsinstituttet NIBR, OsloMet – storbyuniversitetet
- Rakkestad kommune (2011): *Rapport for plansmie for Rakkestad sentrum*. <https://www.allgronn.org/plansmie-rakkestad.html>
- Rakkestad kommune (2022): *Kommuneplan for Rakkestad kommune 2022-2034. Samfunnsdel*.
- Ungdommens distriktspanel (2021): <https://www.regjeringen.no/no/tema/kommuner-og-regioner/regional--og-distriktspolitikk/lokal-samfunnsutvikling1/ungdommens-distriktspanel/id2834846/>